

SERGIEJ POLECHOW*

 <https://orcid.org/0000-0001-7866-7663>

PORĘCZENIE ZA KNAZIA ŻĘDYWIDA
A WYDARZENIA LAT 1392–1393
W WIELKIM KSIĘSTWIE LITEWSKIM

Abstract

The Surety for Duke Żedywid
and the Events of 1392–1393
in the Grand Duchy of Lithuania

This article investigates the case of four Lithuanian-Ruthenian dukes vouching for Duke Żedywid before the Polish King Władysław II Jagiełło. The original Ruthenian document does not include a date nor does it contain any information about the circumstances in which the surety (*poręczenie*) was issued. There have been attempts to solve this riddle in the historical literature, with reference to information about Żedywid contained in primary sources, biographies and genealogies of the vouching dukes, and the political history of the Grand Duchy of Lithuania in the late fourteenth century. However, the majority of conclusions that have been drawn so far are based on misreadings of the text of the surety. The identification of the scribe who prepared the document has made it possible to determine its chronological framework, and information about the vouching dukes and King Władysław's itinerary indicates that it was written between August 1392 and October 1393, most likely in Kraków. An attempt to put the surety into a broader political context requires us to take into account its possible connection with the actions undertaken by Vytautas aimed at extending and strengthening his power in the Grand Duchy of Lithuania after the Ostrów Agreement of 1392. This connection, however, remains only in the sphere of hypothesis. The exceptionally short diplomatic form of the document and lack of detailed information about these events and Żedywid himself in contemporary sources indicate that Żedywid's actions did not pose any serious threat to Jagiełło.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania; Władysław II Jagiełło; Vytautas; Duke Żedywid; Old Ruthenian paleography; medieval diplomatics; medieval documents; surety; vouching

* Instytut Nauk Społecznych, Rosyjska Akademia Gospodarki Narodowej i Administracji Publicznej, sergey.polekhov@gmail.com

Nadesłany 2.02.2019; Nadesłany po poprawkach 21.09.2020; Zaakceptowany 25.09.2020

W Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie przechowywany jest ruskim dokument poręczenia czterech kniaziów litewsko-ruskich przed królem Władysławem Jagiełłą¹ „по Жедивиде², князя Ходорове сына”³. Źródło to jest dosyć nietypowe. Przede wszystkim zwraca uwagę jego nadzwyczajna lapidarność: tekst zajmuje tylko dwa i pół wersu. Brakuje ponadto wielu elementów formularza charakterystycznych dla powstałych w tym okresie tego typu dokumentów⁴. Interesujący jest też skład występujących w nim osób: czterech kniaziowie litewsko-ruscy, niewyróżniający się ani wpływami politycznymi, ani bliskością dworu królewskiego, poręczają za kniazia, o którym nie wspominają inne współczesne źródła, przy tym czynią to przed królem polskim zamiast przed którymś z książąt sprawujących władzę na Litwie pod koniec XIV w. – Skirgiełłą czy Witoldem. Fakt ten rzuca nowe światło na pozycję ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego po zawarciu układu krewskiego, w początkowej fazie unii polsko-litewskiej.

Dokument wprowadzono do obiegu naukowego stosunkowo niedawno, jednak jego tekst odczytano błędnie, natomiast jego treść nie doczekała się przekonującej interpretacji w literaturze. Sporo pytań pozostaje bez odpowiedzi. Kiedy spisano ten dokument? Kim był Żedywid i dlaczego było potrzebne poręczenie za niego? Co zadecydowało o składzie poręczycieli? Dlaczego tekst dokumentu jest tak krótki, a formularz niepełny⁵? W niniejszym przyczynku

¹ Króla nie nazwano w tym źródle z imienia, identyfikacja ta nie budzi jednak wątpliwości. Wynika ona z danych pośrednich – pisma i składu poręczycieli (zob. poniżej). Warto odnotować, że tytułem „wielki król” w piśmiennictwie ruskim tradycyjnie mianowano wszystkich Jagiellonów, którzy zajmowali jednocześnie trony Polski i Litwy; zob. *Полюцкие грамоты XIII – начала XVI века*, t. 2, podg. Анна Л. Хорошкевич [i др.], Москва 2015 [*Połockije gramoty XIII – naczala XVI wieka*, t. 2, podg. Anna L. Snoroszkiewicz [et al.], Moskwa 2015], s. 108.

² W oryginale czytamy „Żediwudu” („Жедивуду”), jednak ten odczyt wydaje się błędny. Jak pokazuje szesnastowieczna *Kronika Wychowca*, imię tej samej osoby przetrwało w pamięci historycznej w formie Żediwid (Жедивид), która jest właściwa ze względu na rdzeń *-vyd-* bardzo często spotykany w litewskich imionach dwuczłonowych (szerzej o tym zob. niżej). Zwracając uwagę pomyłki pisarza: dittografia „королоя” zamiast „короля” i „Буковтович” zamiast „Бутовтович” (zapewne przez analogię z innymi imionami litewskimi zawierającymi rdzeń *-kont-* lub *-kant-*). Dlatego tu i dalej stosuję formę Żedywid.

³ Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie (dalej cyt. BCzart.), dok. perg. nr 1127 (vol. I/113). Zob. tekst dokumentu w Aneksie. Zdjęcie cyfrowe dostępne pod adresem: <https://polona.pl/item/kniaziowie-chodor-syn-olgimonta-ivan-horodecki-hleb-dmitrijewicz-i-jan-bukontowicz,NDU5MTMxODU/0/#info:metadata> [dostęp z 20 VIII 2020 r.].

⁴ Zauważyli to już pracownicy porządkujący materiały Archiwum Koronnego Krakowskiego w XVI–XVII w., dlatego na końcu jednej z not dorsalnych czytamy określenie „breviter”.

⁵ Warto zauważyć, że podobne problemy pojawiają się też w badaniach nad sceną polityczną Królestwa Polskiego u schyłku średniowiecza, którego dzieje są potwierdzone źródłami nieporównywalnie lepiej aniżeli historia Litwy i Rusi; zob. Jerzy SPERKA, *Nieznane fakty dotyczące napadu na klasztor Paulinów w Częstochowie w 1430 roku*, *Średniowiecze Polskie i Powszechne*, t. 1 (5): 2009, s. 152–176.

spróbuję w miarę możliwości odpowiedzieć na te pytania, osadzając wyjaśnienia w kontekście dziejów politycznych Wielkiego Księstwa Litewskiego.

O kniazu Żedywidzie historycy dowiedzieli się dzięki latopisom pochodzącym z Wielkiego Księstwa Litewskiego, przede wszystkim *Kronice Bychowca*, która wspomina go kilkakrotnie pod chrześcijańskim imieniem Iwan. Do tych wzmianek badacze początkowo podchodzili sceptycznie⁶. Sytuacja zmieniła się, gdy Oskar Halecki wprowadził do obiegu naukowego dane o dokumencie poręczenia za Żedywida, publikując jego łacińskie streszczenie z inwentarza Archiwum Koronnego Krakowskiego, przygotowanego przez sekretarza królewskiego, późniejszego kanclerza Jana Zamoyskiego ok. 1567–1569 r. Halecki datował dokument na ok. 1390 r. i powiązał go z wystąpieniami przeciwko Skirgielle, o których, jego zdaniem, informowały poręczenia za Bratoszę Kojłutowicza i Hrydka Konstantynowicza⁷. Publikując wyjątki z inwentarza Jana Zamoyskiego, historyk posługiwał się jego czystopisem. Gdyby przywołał również jego brulion, zawierający opisy pieczęci i odrisy znaków napieczętych⁸ (pieczęcie zostały utracone już przed XX w.), nie mówiąc już o oryginalnym dokumencie, to mógłby z większą pewnością zidentyfikować poręczycieli.

Na dokument zwrócił uwagę Józef Puzyna, który na podstawie zapisanych w nim informacji opowiedział się za wiarygodnością danych *Kroniki Bychowca* i opartego na niej utworu Macieja Strykowskiego o Żedywidzie. Ponieważ źródła narracyjne wiążą go z Podolem, a w dokumencie występuje jako syn Fedora, J. Puzyna doszedł do wniosku, że Żedywid był synem Fedora Koriatowicza, który panował na Podolu, skąd został wygnany przez Witolda w końcu XIV w. Najszerzej historyk ten przeanalizował informacje o Zofii Żedywidównie, postaci wspomnianej zarówno w *Kronice Bychowca*, jak i w dokumentach, oraz o jej potomstwie⁹. Za nim poszedł Stefan Maria Kuczyński, który jednak zaliczył Żedywida do dzieci nie Fedora, lecz Koriata, ale bez podania uzasadnienia¹⁰.

⁶ Józef WOLFF, *Ród Gedimina. Dodatki i poprawki do dzieł Hr. K. Stadnickiego: „Synowie Gedymina”, „Olgierd i Kiejstut” i „Bracia Władysława Jagielly”*, Kraków 1886, s. 81; idem, *Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*, Warszawa 1895, s. 57, 178; Богдан Барвіньский, *Історичні причинки*, т. 1, Жовква 1908 [Bogdan BARWIŃSKI, *Istoriczni pricinki*, т. 1, Żowkwa 1908], s. 57–63; Михайло С. Грушевський, *Історія України-Руси*, т. 4: XIV–XVI віки – відносини політичні, Київ 1993 [Mychajło S. HRUSZEWŃSKI, *Istorija Ukrajiny-Rusy*, т. 4: XIV–XVI wiku – відносини політичні, Kyjiw 1993], s. 513–514.

⁷ Oskar HALECKI, *Z Jana Zamoyskiego inwentarza archiwum koronnego. Materiały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku*, Archiwum Komisji Historycznej, t. 12: 1919, cz. 1, s. 167.

⁸ „Sigillum primum oblitteratum; secundum crux cum arca ; tertium et quartum Pogonia cum gladiis”; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej cyt. AGAD), Archiwum Zamoyskich (dalej cyt. AZ), rkps 33, nr 60, s. 433 (wg starej paginacji s. 502).

⁹ Józef PUZYNA, *Korjat i Korjatowicze*, Ateneum Wileńskie, R. 7: 1930, z. 3–4, s. 446–450.

¹⁰ Stefan M. KUCZYŃSKI, *Koriatowicz Żedywid (Żedewid) (zm. 1410)*, [in:] *Polski słownik biograficzny*, t. 14, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968–1969, s. 73; idem, *Informacje tzw. lato-*

O tym, że w Bibliotece Książąt Czartoryskich jest przechowywany ruski oryginał dokumentu, szerokie kręgi uczonych dowiedziały się dzięki publikacji katalogu jej dokumentów pergaminowych¹¹. Jego autorki w obszernym komentarzu spróbowały nie tylko opisać, lecz także wydatować dokument, m.in. na podstawie identyfikacji poręczycieli (trafne okazały się tylko uwagi o Iwanie Horodeckim) i samego Żedywida, określając czas jego powstawania na końcówkę XIV w. lub przełom XIV i XV w. Zwróciły również uwagę na skrótowy formularz dokumentu. Ponadto prawidłowo odczytały słowa „Ходорове сыну”, odnosząc je jednak nie do Żedywida, lecz do Olgimunta, którego imię następuje po nich.

Ruski tekst dokumentu ogłosił w transliteracji łącińskiej Jan Tęgowski w 1995 r. Nie zauważywszy tytułu, czyli znaku oznaczającego skrót, używanego w średniowiecznym piśmie ruskim, badacz ten zamiast słów „Ходорове с(ы)-ну” wprowadził do obiegu naukowego przeinaczoną wersję: „Ходоро Бечну”, co jest błędne nie tylko pod względem paleograficznym, lecz także gramatycznym. Te mylnie odczytane słowa J. Tęgowski potraktował jako wzmiankę o namiestniku witebskim Fedorze Wesnie, zabitym przez zbuntowanego księcia Świdrygiełłę Olgierdowicza w 1393 r. Na tej podstawie próbował ustalić datę dokumentu¹². Swoje ustalenia podtrzymywał w swoich kolejnych pracach, m.in. w studium genealogii pierwszych Giedyminowiczów¹³. W artykule o członkach tego rodu – uczestnikach bitwy grunwaldzkiej¹⁴ w centrum uwagi badacza znalazła się wiadomość *Kroniki Bychowca* o udziale Żedywida w tym starciu. Jan Tęgowski słusznie odnotował sporo niewiarygodnych szczegółów tej narracji, odrzucił wersję pochodzenia Żedywida od Fedora Koriatowicza, zaproponowaną przez S. M. Kuczyńskiego, ale nie zauważył, że u jej podstaw leżą nie tylko konstrukcje J. Puzyny i zestawienie dziejów politycznych Podola z wiadomością *Kroniki Bychowca* o Zofii Żedywidównie, „otczyczcze” tej ziemi, lecz także prawidłowe odczytanie dokumentu poręczenia w regeście z inwen-

pisu Bychowca o „wielkiej wojnie” lat 1409–1411 (uwagi krytyczne), Rocznik Łódzki, t. 4: 1961, s. 75–76, 83; idem, *Studia z dziejów Europy Wschodniej X–XVII w.*, Warszawa 1965, s. 212–213.

¹¹ Wacława SZELIŃSKA, Janina TOMASZEWICZ, *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie*, cz. 1: *Dokumenty z lat 1148–1506*, Kraków 1975, nr 286, s. 123–124.

¹² Jan TĘGOWSKI, *Kniaź Iwan Żedewid (przyczynek do genealogii rodu Giedymina)*, [in:] *Studia historyczne z XIII–XV wieku. Wydanie jubileuszowe z okazji 75-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej Profesora doktora Kazimierza Jasińskiego*, red. Józef ŚLIWIŃSKI, Olsztyn 1995, s. 131–136.

¹³ Idem, *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów* (Biblioteka Genealogiczna, t. 2), Poznań–Wrocław 1999, s. 75, 78, 167, 205.

¹⁴ Idem, *Udział przedstawicieli dynastii Giedyminowiczów w „wielkiej wojnie” z zakonem krzyżackim*, [in:] *Jogailos ir Vytauto laikai. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms*, red. Zigmantas KIAUPA, Kaunas 2011, s. 35–57 (o Żedywidzie na s. 39–41).

tarza Jana Zamoyskiego¹⁵. Tęgowski nie wykluczył, że Żedywid mógł być Giedyminowiczem – może wnukiem Olgierda, jednak próba przypisania go do potomstwa nieznanego z imienia syna tego księcia jest nieprzekonująca.

Tymczasem w 2001 r. ukazał się artykuł Tadeusza Wasilewskiego, w którym spróbował on wskrzesić dawno omawianą i wątpliwą ideę pochodzenia kniazów Nieświckich, Zbaraskich i Wiśniowieckich od Dymitra Korybuta Olgierdowicza¹⁶. Badacz ten przyjął odczyt zaproponowany przez J. Tęgowskiego, ale z jedną poprawką – dodał rzekomo opuszczony spójnik „i”. W ten sposób otrzymano poręczenie jednocześnie za dwie osoby: „po Żedivudu knjazja [i] Chodoru Wesnu”. Natomiast całkiem słuszne rozumienie tekstu zaproponowane niegdyś przez Jana Zamoyskiego T. Wasilewski odrzucił jako „zniekształcone”. W wyniku opierania się na różnych pośrednich argumentach, stosując nadinterpretacje i wykorzystując późniejsze informacje źródłowe, utożsamiał Żedywida z Zygmuntem Korybutowiczem, podczas gdy Iwan Nieświcki, wspomniany w 1403 r. (przypuszczalny ojciec starosty podolskiego Fedora), według T. Wasilewskiego był bratem Żedywida.

Jan Tęgowski w osobnym przyczynku zajął się powtórnie kniazem Żedywidem, „zagadkowym poręczeniem” i okolicznościami jego powstania¹⁷. W pracy tej autor uznał Żedywida za brata jednego z poręczycieli, Jana Butawdowicza. Podstawowym argumentem było przekonanie, że ten ostatni musiał być w jakiś sposób związany z osobą, za którą poręczył¹⁸. Sam dokument, zdaniem J. Tęgowskiego, wystawiono w związku z tym, że Żedywid został namiestnikiem witebskim po buncie Świdrygiełły, przypuszczalnie w maju 1393 r.¹⁹ Hipotezy te jednak zbudowane są na bardzo kruchych podstawach, co wykaże w dalszej części tekstu.

Dokładny tekst dokumentu ustalił badacz białoruski Aleksander Hrusza, natomiast opublikował go historyk rosyjski Andriej Kuz'min. Ten ostatni datował poręczenie na lata 1389–1390, gdy jeden z poręczycieli – Olgimunt jest wspomniany po raz ostatni, a inny – Jan Butawdowicz („Буко́нто́вич”) rozpo-

¹⁵ Trzeba zauważyć, że pisząc ten artykuł, J. Tęgowski znał już pracę A. Kuz'mina zawierającą dokładnie odczytany tekst dokumentu; zob. J. TĘGOWSKI, *Udział przedstawicieli dynastii Giedyminowiczów*, s. 40, przyp. 21.

¹⁶ Tadeusz WASILEWSKI, *Wnuczka Korybuta Olgierdowicza Zofia Zygmuntówna (Żedewidówna), księżna Zubrewicka i potomkowie Fedka Korybutowicza Nieświckiego Wiśniowiec-ycy i Zbarascy*, Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Nowa Seria, t. 5 (16): 2001, s. 175–182.

¹⁷ Jan TĘGOWSKI, *W sprawie daty i okoliczności zagadkowego poręczenia za Żedywida*, [in:] *Ministri historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimuose. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas dr. Edmundo Antano Rimšos 65-mečio sukakčiai*, sud. Zigmantas KLAUPA, Jolita SARCEVIČIENĖ, Vilnius 2013, s. 77–92.

¹⁸ *Ibid.*, s. 86–87.

¹⁹ *Ibid.*, s. 81–82, 89.

czynął karierę duchowną w Krakowie²⁰. Na podstawie pisma A. Hrusza zidentyfikował także pisarza dokumentu. Okazał się nim pisarz króla Władysława Jagiełły – Małochiej, osoba dosyć dobrze znana. Zachowało się kilka dokumentów i jeden list z lat 1392–1404, pisanych jego charakterystycznym, łatwo rozpoznawalnym skoropisem (w jednym z tych dokumentów jest wymieniony z imienia, co pozwala stwierdzić, że pisał także inne)²¹, poza tym jest wspomniany w rachunkach podskarbiego Hinczki między sierpniem 1393 r. a czerwcem 1394 r.²² i kilku dokumentach z lat 1409–1413, już jako świadek²³.

Ta okoliczność pozwala ustalić *terminus post quem* spisania dokumentu. W niedawno opublikowanym dokumencie księcia podolskiego Fedora Korია-

²⁰ Андрей В. Кузьмин, *Титулованная знать Великого княжества Литовского в „Великой войне” против Тевтонского ордена 1409–1411 гг.*, [in:] *Вялікае княства Літоўскае і яго суседзі ў XIV–XV стст. Саперніцтва, супрацоўніцтва, урокі. Да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы*, укл. Аляксандр І. Груша, Святлана В. Марозава, Мінск 2011 [Andriej W. Kuz'min, *Titulowannaja znat' Wielikogo kniazestwa Litowskogo w „Wielikoj wojnie” protiiv Tiewtonskogo ordiena 1409–1411 gg.*, [in:] *Wialikaje kniastwa Litouskaje i jaho susiedzi u XIV–XV stst. Sapiernictwa, supracounictwa, uroki. Da 600-hoddzia Hrunwaldskaj bitwy*, uкл. Alaksandr I. Hrusza, Swiatłana W. Marozawa, Minsk 2011], s. 41–48. Później autor ten poświęcił Żedywidowi osobny artykuł, w którym skupił się na problemie jego udziału w bitwie grunwaldzkiej na podstawie narracji Jana Długosza, *Kroniki Bychowca* i dyskusji naukowej z drugiej połowy ubiegłego stulecia. Powtórzył przy tym sporo tez ze swej wcześniejszej pracy. Zob. Андрей В. Кузьмин, *Князь Иван Жедевид Фёдорович как участник Грюнвальдской битвы (15.VII.1410 г.)*, Вестник Университета Дмитрия Пожарского, № 2 (6): 2017 [Andriej W. Kuz'min, *Kniaz' Iwan Žedewid Fiodorowicz kak uczastnik Griunwaldskoj bitwy (15.VII.1410 g.)*, Wiestnik Uniwersitetu Dmitrija Pożarskiego, nr 2 (6): 2017], s. 13–47. Autor ten zaliczył Żedywida do Giedyminowiczów, ale kwestię jego pochodzenia pozostawił dalszym badaniom.

²¹ Александр И. Груша, *Документальная письменность Великого княжества Литовского (конец XIV – первая треть XVI в.)*, Минск 2015 [Aleksandr I. Grusza, *Dokumentalnaja piśmiennost' Wielikogo kniazestwa Litowskogo (koniec XIV – pierwaja triet' XVI w.)*, Minsk 2015], s. 291–292; idem, *Когда и почему „русские” писари королей польских и великих князей литовских стали писать скорописью?* [Kogda i poczemu „ruskije” pisari korolej polskich i wielikich kniaziej litowskich stali pisat' skoropis'ju?], [in:] *Lituanistyka i wschodoznawstwo. Studia dedykowane profesorowi Krzysztofowi Pietkiewiczowi*, red. Grzegorz Błaszczyk, Grzegorz Skrukwa, Marta Studenna-Skrukwa, Poznań 2020 [w druku]; Сергей В. Полехов, *Ярлык хана Тохтамыша польскому королю Владиславу II Ягайлу 1393 года. Проблема происхождения древнерусского текста*, Золотоордынское обозрение, т. 9: 2021, № 2 [Siergiej W. Polechow, *Jarlyk chana Tochtamysha polskomu korolu Władisławu II Jagajlu 1393 goda. Problema proischożdienija drienwierusskogo tieksta*, Zolotoordynskoje obozrienije, t. 9: 2021, nr 2] [w druku].

²² Irena Sułkowska-Kurasiowa, *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370–1444)*, Warszawa 1977, s. 233–234.

²³ Віталій М. Михайловський, *На маргінесі документа подільського князя Федора Копіатовича від 1392 р.*, Ruthenica, т. 13: 2016 [Witalij M. Miśhajłows'kyj, *Na marhinesi dokumenta podil'skoho kniazia Fedora Koriatowycza wid 1392 r.*, Ruthenica, т. 13: 2016], s. 193–194. Niewykluczone zresztą, że Małochiej działał jeszcze w 1420 r.; zob. I. Sułkowska-Kurasiowa, op.cit., s. 234.

towicza z 9 VIII 1392 r.²⁴ Małochiej występuje jeszcze jako pisarz tego władcy. Ponieważ później Małochiej pozostawał w służbie królewskiej, staje się oczywiste, że przeszedł na nią od Fedora Koriatowicza, natomiast dokument poręczenia mógł spisać najwcześniej w drugiej połowie 1392 r., zapewne nawet nieco później. Najwcześniejsze znane teksty pisane ręką Małochieja już na dworze królewskim pochodzą z maja 1393 r.

SKŁAD PORĘCZYCIELI

Aby ustalić *terminus ante quem* powstania dokumentu, należy poddać analizie skład osób, które poręczyły za Żedywida (skoro zachowało się nieporównanie więcej danych o nich niż o nim samym).

Pierwszy z poręczycieli, Olgimunt Holszański pochodził z wpływowego rodu litewskiego²⁵. Nie jest wykluczone, że on lub jego ojciec jest wzmiankowany w kronice Hermanna z Wartberge jako *Algeminne*, którego dwór nad rzeką Niewiażą w ziemi orwistowskiej splądrowały wojska inflanckie w 1371 r. Jednak centrum posiadłości Olgimunta stanowiły Holszany. Olgimunt dowodnie pojawia się w źródłach w latach osiemdziesiątych tego samego wieku: w 1383 r. w otoczeniu Jagiełły negocjuje z posłami wielkiego mistrza krzyżackiego, pod koniec 1384 r. na polecenie Jagiełły z innymi posłami udaje się do Krakowa, gdzie zjawia się 18 I 1385 r., by prosić dłań o rękę Jadwigi, natomiast prawdopodobnie na początku 1389 r. razem z Bratoszą jedzie do Nowogrodu Wielkiego w celu pertraktacji o przyjęcie „na prigorody” księcia Semena Lingwena Olgierdowicza – człowieka Jagiełły. Ponieważ we wszystkich tych przypadkach źródła wyraźnie wspominają o Olgimunice, nie ma podstaw, jak czynił to Józef Wolff i inni badacze, do odnoszenia tych wzmianek do jego syna – Iwana Olgimuntowicza, zakładając, że określano go pogańskim imieniem ojca. Aczkolwiek po raz ostatni Olgimunt jest wspomniany jako uczestnik wydarzeń przełomu lat 1389 i 1390, czas ten nie może stanowić *terminus ante quem* wystawienia dokumentu (jak uważa A. Kuźmin), ponieważ, jak wykazano, mógł on zostać spisany dopiero od drugiej połowy sierpnia 1392 r. Można jednak pokusić się o ustalenie czasu śmierci Olgimunta, opierając się na niektórych danych o działalności jego syna Iwana Olgimuntowicza.

²⁴ *Miscellanea z архівных і бібліятэчных сховішчаў (XIV–XVII ст.)*, падрыхт. Юрый М. Мікульскі, Беларуская даўніна, вып. 1: 2014 [*Miscellanea z archiwnych i biblijatecznych schowiszczau (XIV–XVII st.)*, падрыхт. Juryj M. Мікульскі, Беларускаја дауніна, вып. 1: 2014], s. 149–150. Osobna praca o tym dokumencie: В. М. Михайловський, *op.cit.*, *passim*.

²⁵ Biografię Olgimunta Holszańskiego zob. w: Sergiej W. POLESNOW, Michaił N. BUTYRSKI, *Pieczęć kniazia Iwana Olgimuntowicza Holszańskiego*, [in:] *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. Piotr GUZOWSKI, Marzena LIEDKE, Krzysztof BORODA, Białystok 2018, s. 441–461, zwłaszcza s. 450–456.

Według prawdopodobnej hipotezy Rimvydas Petrauskasa jeszcze w październiku 1393 r. Iwan Holszański otrzymał w darze wałacha na osobisty rozkaz Jagiełły²⁶, a już na przełomie lat 1394 i 1395, po śmierci Skirgiełły, dostał od Witolda województwo kijowskie. Prowadzi to do wniosku, że śmierć Olgimunta nastąpiła z pewnością przed końcem 1394 r., zapewne już przed końcem października 1393 r. Jako cezurę chronologiczną powstania dokumentu przyjmuję zatem październik 1393 r.

Drugi z poręczycieli – Iwan Horodecki wzmiankowany jest także w poręczeniu za Hrydka Konstantynowicza wydanym między 28 IV 1387 r. a 28 VIII 1390 r.²⁷ razem z bratem Juryjem. Zapewne dokument ten powstał później niż ten z 1388 r. zawierający wzmiankę o Dawidzie Horodeckim²⁸, tożsamym z kniazem Dawidem Dymitrowiczem, który ożenił się z Marią Olgierdówną²⁹.

Kolejny z poręczycieli – Hleb Dymitrowicz to, według trafnej identyfikacji J. Tęgowskiego, syn Dymitra Olgierdowicza³⁰. Za tą identyfikacją przemawia okoliczność, że ów książę do poręczenia za Żedywida przywiesił pieczęć z wyobrażeniem jeźdźca z mieczem.

Ostatni ze składu – Jan Butawdowicz, nazwany w dokumencie Bukontowiczem, był wnukiem Kiejstuta. Ojciec przyszłego poręczyciela Butawd Kiejstutowicz w drodze powrotnej z wyprawy do Prus w 1365 r. pozostał w Królewcu, gdzie przyjął chrzest, a następnie udał się do Pragi na dwór Karola IV. Syn Butawda urodził się zapewne na Litwie i spędził tam pierwsze lata życia, potem studiował na uniwersytecie praskim i obrał karierę duchowną. Od 1389 r. aż do

²⁶ *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*, wyd. Franciszek PIEKOŚIŃSKI (Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 15), Kraków 1896 (dalej cyt. *Rachunki dworu*), s. 168; Rimvydas PETRAUSKAS, *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*, Vilnius 2003, s. 171.

²⁷ Przyjmuję datację zaproponowaną w artykule: Antoni PROCHASKA, *Rokosz Hryčka Konstantynowicza 1387–1390*, *Kwartalnik Historyczny*, R. 22: 1908, nr 2–3, s. 392–393. Próba dodatkowego zawężenia datacji podjęta w tym samym artykule nie wydaje się przekonująca. Dokument publikowano kilkakrotnie, m.in. w przywołanym artykule A. Prochaski oraz w formie facsimile: *Литовская метрика, государственный отдел Великого княжества Литовского, при Правительствующем Сенате*, t. 1, сост. Людвиг М. Зельверович, Санкт-Петербург 1883 [*Litowska metrika, gosudarstwiennyj otdiel Wielikogo kniażestwa Litowskogo, pri Prawitielstwujuszczem Sienatie*, t. 1, sost. Ludwиг M. ZIELWIEROWICZ, Sankt-Pietierburg 1883]; a także w edycjach filologicznych: Володимир Розов, *Українські грамоти*, t. 1: *XIV i persha polowina XV w.*, Київ 1928 [Wołodymyr Rozow, *Ukrajński hramoty*, t. 1: *XIV i persza połowina XV w.*, Kyjiw 1928], nr 25, s. 46–47; *Грамоти XIV ст.*, упор. Марія М. Пещак, Київ 1974 [*Hramoty XIV st.*, упор. Marija M. PESZCZAK, Kyjiw 1974], nr 54, s. 108.

²⁸ *Akta unji Polski z Litwą 1385–1791*, wyd. Stanisław KUTRZEBA, Władysław SEMKOWICZ, Kraków 1932 (dalej cyt. AUPL), nr 20.

²⁹ J. WOLFF, *Kniazowie litewsko-ruscy*, s. 135.

³⁰ J. TĘGOWSKI, *Pierwsze pokolenia*, s. 78.

śmierci w 1402 r. występuje jako kustosz krakowski³¹. Jego przynależność do rodu Giedyminowiczów podkreślał wizerunek jeźdźca z mieczem na pieczęci.

Za Żedywida poręczyli więc: książę pochodzenia litewskiego, ale spoza rodu Giedyminowego, bliski Jagielle; królewski powinowaty o nieznanym pochodzeniu; syn brata przyrodniego Jagiełły, wtedy jeszcze żyjącego; syn brata stryjecznego Jagiełły, który wybrał karierę duchowną. Wiadomo, że znacznymi posiadłościami dysponowali pierwsi dwaj; natomiast pierwsi trzej byli prawosławnymi, ostatni zaś był katolikiem. Zwraca uwagę zarówno dosyć różnorodny skład poręczycieli, jak i to, że zajmowali niewysoką pozycję w hierarchii książąt litewsko-ruskich. Tymczasem rachunki powstałe od końca października do grudnia 1393 r., w marcu oraz od maju do września 1394 r. odnotowują obecność na dworze Władysława Jagiełły jego brata Skirgiełły, który mógłby być znacznie bardziej respektowanym poręczycielem za Żedywida. Dlatego wydaje się mało prawdopodobne wystawienie dokumentu we wskazanym okresie³². Fakt ten dodatkowo uprawdopodobnia wniosek, że dokument został wydany najpóźniej w końcu października 1393 r. Spostrzeżenie J. Tęgowskiego może pozwolić na uściślenie tej datacji: skoro Jan Bukontowicz występuje jako kustosz krakowski, to dokument najprawdopodobniej został wystawiony w Krakowie lub w jego okolicach³³. Jeżeli przyjąć to hipotetyczne stwierdzenie³⁴, to poręczenie mogło odbyć się w okresie letnio-jesiennym

³¹ Ibid., s. 204–206. Dlatego Oleg Lickiewicz datuje dokument na okres między 1389 a 1402 r.; zob. Олег В. Лицкевич, *Поручительство литовско-русской знати за nobilia Братошу Коилутовича*, Беларуская даўніна, вып. 1: 2014 [Oleg W. LICKIEWICZ, *Poruczitielstwo litovsko-russkoj znati za nobilia Bratoszu Kojlutowicza*, Bielaruskaja daunina, wyp. 1: 2014], s. 55.

³² Uważam za mało prawdopodobne, że działania Żedywida dotknęły Skirgiełłę, a ten wydał go Jagielle, co z kolei miałoby wywołać potrzebę poręki. W takim bowiem razie „przyjaciele” Żedywida poręczyliby za niego raczej przed Skirgiełłą. Jest znanych pięć dokumentów poręczenia skierowanych do królewskiego brata.

³³ J. TĘGOWSKI, *W sprawie daty*, s. 86.

³⁴ Od połowy XV w., w czasie, gdy Jan Długosz był jednym z członków kapituły krakowskiej, tamtejsi kustosze dosyć swobodnie przemieszczali się po terytorium Królestwa Polskiego. Zob. Bolesław PRZYBYSZEWSKI, *Kapituła krakowska za kanonikatu Jana Długosza (1436–1480)*, [in:] *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, red. Stanisław GAWĘDA, Kraków 1980, s. 41–42. Por. też celne uwagi na temat rezydencji członków kapituły poznańskiej: Paweł DEMBIŃSKI, *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428–1500*, Poznań 2012, s. 267–298. Dla końca XIV i początków XV w. brakuje danych o działalności Jana Butawdowicza poza Krakowem, wszak miejscem wystawienia wszystkich dokumentów z jego imieniem wydanych w *Kodeksie dyplomatycznym katedry krakowskiej* jest Kraków. Zob. *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej ś. Wacława*, cz. 2: *Obejmująca rzeczy od roku 1367 do roku 1423*, wyd. Franciszek PRĘKOSIŃSKI (Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 8), Kraków 1883, s. 144, 146, 181, 187, 211–212, 216, 219, 245, 252, 288, 304, 319.

1393 r., ponieważ służba Małochieja u Jagiełły już pod koniec 1392 r. wydaje się mało prawdopodobna, natomiast wiosną 1393 r. król bawił w Wielkopolsce³⁵.

KNIAŻ IWAN ŻEDYWID W *KRONICE BYCHOWCA*

Wszyscy historycy, którzy zajmowali się problemem Żedywida po wprowadzeniu do obiegu naukowego dokumentu poręczenia za niego, próbowali uzgodnić dane z informacjami o nim zawartymi w *Kronice Bychowca*. Zadanie to nie jest łatwe. *Kronika Bychowca* to utwór dość późny, powstały w latach dwudziestych XVI w. w otoczeniu wojewody wileńskiego i kanclerza Wielkiego Księstwa Litewskiego Olbrachta Marcinowicza Gasztołda³⁶. Jej autor korzystał z wcześniejszych źródeł; mógł opierać się na informacjach zaczerpniętych z archiwum Gasztołdów i z ich pamięci rodowej. *Kronika Bychowca* nie jest jedynym utworem historycznym powstałym w otoczeniu Olbrachta Gasztołda. Jej porównanie z innymi utworami tego rodzaju – drugim zwodem latopisarskim Wielkiego Księstwa Litewskiego, „memoriałem” Olbrachta Gasztołda dla królowej Bony z 1525 r., *Pochwałą Olbrachta Gasztołda* autorstwa Bogdana Siemaszki – pokazuje, że ich autorzy dosyć swobodnie konstruowali przeszłość, kierując się aktualnymi motywami politycznymi w okresie narastającego rozwoju świadomości genealogicznej możnowładztwa litewskiego³⁷. Warto

³⁵ Antoni GAŚSIOROWSKI, *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434* (Itineraria Jagiellonów, t. 2), Warszawa 2015, s. 43–45. Rachunki podskarbiego królewskiego Hinczki zaczynają się dopiero od końca czerwca 1393 r., przy czym nie wspominają ani Żedywida, ani poręczycieli za niego, w przeciwieństwie do licznych kniaziów goszczących na dworze Jagiełły. Zob. *Rachunki dworu*, s. 152 i nn.; J. TĘGOWSKI, *Pierwsze pokolenia*, passim; Monika KORBA, *Goście z rodów książęcych i królewskich na dworze Władysława Jagiełły w latach 1385–1420*, [in:] *Curia Jagiellonica. Studia z dziejów dworu i kultury dworskiej w XV–XVI wieku*, red. Agnieszka JANUSZEK-SIERADZKA (Praelara Stirps Jagiellonica, vol. 1), Lublin–Sandomierz 2009, s. 9–44.

³⁶ Zob. wstęp do litewskiego tłumaczenia *Kroniki Bychowca*: Rimantas JASAS, *Bychovco kronika ir jos kilmė*, [in:] *Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*, par. Rimantas JASAS (Lituanistinė Biblioteka, t. 10), Vilnius 1971, s. 8–38. Przekład białoruski: Рымантас Ясас, *Хроніка Быхаўца і яе паходжанне (пераклад і прадмова Ганны Міхальчук)*, Беларускі гістарычны агляд, т. 24: 2017, сш. 1–2 [Rymantas JASAS, *Chronika Bychaunca i jaje pachodžannie (pierakład i pradmowa Hanny Michalczuk)*, Bielaruski historyczny ahlad, t. 24: 2017, ssz. 1–2], s. 183–220.

³⁷ Уладзімір Канановіч, *Вялікая Пруская вайна 1409–1411 гг. у гістарычнай памяці рыцарскага саслоўя Літвы і Русі ў эпоху Рэнесансу*, [in:] *Вялікае княства Літоўскае і яго суседзі ў XIV–XV стст. Саперніцтва, супрацоўніцтва, урокі. Да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы*, укл. Аляксандр І. Груша, Святлана В. Марозава, Мінск 2011 [Uładzimir KANANOWICZ, *Wialikaja Pruskaja wajna 1409–1411 hh. u historycznaj pamiaci rycarskaha saslouja Litwy i Rusi u epochu Reniesansu*, [in:] *Wialikaje kniastwa Litouskaje i jaho susiedzi u XIV–XV stst. Sapiernictwa, supracounictwa, uroki. Da 600-hoddzia Hrunwaldskaj bitwy*, uкл. Alaksandr I. HRUSZA, Swiatłana W. MAROZAWA, Minsk 2011], s. 140–150; Rimvydas PETRAUSKAS, *Atrandant protėvius. Genealoginio mąstymo prielaidos ir užuomazgos Lietuvoje*, [in:] idem, *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Politika ir visuomenė vėlyvaisiais Viduramžiais*, Vilnius 2017, s. 49–77.

po raz kolejny przeprowadzić analizę danych *Kroniki Bychowca* o Żedywidzie, uwzględniając ustalenia dokonane w literaturze przedmiotu.

Po raz pierwszy w historiografii gasztołdowskiej Żedywid został wspomniany w latopisie jewirenowskim, będącym odpisem drugiego zводу latopisar-skiego Wielkiego Księstwa Litewskiego, bliskim *Kronice Bychowca*, w wykazie synów Olgierda z małżeństwa z księżniczką witebską³⁸. Jednak wcześniejsze źródła nie znają syna Olgierda o takim imieniu. Rzecz jasna, Żedywid nie był synem Olgierda, skoro w oryginalnym dokumencie został określony jako „Chodorow syn”, a Olgierd nie nosił takiego imienia i w ogóle aż do śmierci pozostawał poganinem. Trzeba pamiętać, że Olbracht Marcinowicz Gasztołd po kądzieli pochodził od Żedywida – był jego praprawnukiem. Było to niewątpliwie wiadome na początku XVI w. Ten fakt znalazł swoje odbicie w *Kronice Bychowca*, we fragmencie na temat sporu Jagiełły ze Świdrygiełłą w związku z przynależnością Podola Zachodniego, gdy jako córka Żedywida została określona postać historyczna – Zofia, żona Dymitra Semenowicza Druckiego (Siekiry Zubrewickiego). Ten epizod mógł dobitnie przypominać czytelnikom o pokrewieństwie Żedywida z Gasztołdami. Ale w gruncie rzeczy o Żedywidzie pamiętano już na tyle słabo, że jego osoba mogła być wykorzystana w kilku miejscach *Kroniki* do bieżących celów politycznych, w tym przypadku – do podniesienia prestiżu rodu Gasztołdów, w ten sposób bowiem stawiali się oni potomkami nie jakiegoś mało znanego kniazia, lecz brata przyrodniego Jagiełły – dziada panującego króla polskiego i wielkiego księcia litewskiego Zygmunta Starego³⁹.

Kronika Bychowca wspomina o Żedywidzie jeszcze dwukrotnie – w opisie bitwy grunwaldzkiej i we fragmencie mówiącym o stosunkach Jagiełły ze Świdrygiełłą po śmierci Witolda. Tu postać naszego bohatera została przedstawiona szerzej: Żedywid, zwany także Iwanem, jest konsekwentnie nazywany bratem Jagiełły i Świdrygiełły oraz został związany z Podolem. Ta ostatnia kwestia dała badaczom podstawy do tego, by wywodzić go od Fedora Koriatowicza. Jednak i te oryginalne wzmianki o Żedywidzie w *Kronice Bychowca* mają jawne cechy mylących konstrukcji literackich. W literaturze już nie raz pisano o niewiarygodności obu fragmentów. We współczesnych badaniach analizowano nie tylko to, czy te lub inne dane *Kroniki Bychowca* odpowiadają

³⁸ Полное собрание русских летописей (dalej cyt. ПСРЛ), т. 35, Москва 1980 [Połnoje sobranije russkich letopisiej, t. 35, Moskwa 1980], s. 223.

³⁹ W podobny sposób do podniesienia prestiżu Gasztołdów w *Kronice Bychowca* miały przyczynić się wzmianki o ich krewnych – księżętach Olelkowiczach-Słuckich, mimo napiętych stosunków między nimi a Olbrachtem Gasztołdem przed 1525 r.; zob. Kęstutis GUDMANTAS, *Hipotetinė „Aleksandro istorija“ ir kai kurie Bychoveco kronikos genezės klausimai*, [in:] *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*, red. Rimvydas PETRAUSKAS, Vilnius 2007, s. 202, przyp. 19.

lub nie informacjom z wcześniejszych źródeł i ówczesnym wydarzeniom, lecz także wskazywano na rolę, jaką te informacje mogły odgrywać w programie ideowym *Kroniki*.

Według *Kroniki Bychowca* Żedywid został „hetmanem” wojsk litewskich w bitwie grunwaldzkiej. Gdy zaś z polskim „hetmanem” Sokołem wpadł do jednego z „wilczych dołów” wykopanych przez Krzyżaków i połamał nogi, dowództwo przejęli Jan Gasztołd i pan Spytko Spytkowicz⁴⁰. Obecnie historycy dobrze wiedzą, że podczas bitwy grunwaldzkiej Żedywid i Gasztołd nie dowodzili wojskiem litewskim, a Sokół i Spytko Spytkowicz – polskim. Wiadomo również, że Sokół (Jan Sokół z Lamberku) przeżył bitwę i był aktywny jeszcze na początku 1411 r., podczas gdy „Spytko Spytkowicz” (Melsztyński) w 1410 r. był jeszcze dzieckiem. Wiadomo również, że Krzyżacy nie wykopali „wilczych dołów”. Bardzo wątpliwy jest także udział w słynnej bitwie Jana Gasztołda (dziada Olbrachta, na którego zlecenie powstała *Kronika Bychowca*). Po raz pierwszy pojawia się on w źródłach dokumentowych w 1413 r., zmarł zaś w 1458 r. Ponadto w „memoriale” Olbrachta Gasztołda z 1525 r. jest mowa o udziale w bitwie grunwaldzkiej nie Jana, ale Piotra Gasztołda⁴¹. Jednak wojewodzie wileńskiemu i kanclerzowi Wielkiego Księstwa Litewskiego zależało nie na dokładnym zrekonstruowaniu sekwencji wydarzeń sprzed 110 lat, lecz na znalezieniu w nich godnego miejsca dla swoich przodków. Temu miała służyć narracja *Kroniki Bychowca*. Zgodnie z nią na początku słynnej bitwy wojskiem litewskim dowodził jeden przodek wojewody wileńskiego, o znamienitszym pochodzeniu (rzekomy syn Olgierda), ale po kądzieli. Natomiast gdy połamał nogi, zastąpił go inny – już po mieczu.

Taka perspektywa potwierdza się również w analizie opowiadania o sporze Jagiełły i Świdrygiełły o Podole. Według tego fragmentu Jagiełło prosił Świdrygiełłę o przekazanie mu Podola, ponieważ uposażona nim była jego „otczyczka” (czyli spadkobierczyni) Zofia Żedywidówna⁴². W rzeczywistości konflikt dwóch państw o bogaty region pograniczny na początku lat trzydziestych XV w. przyjmował zupełnie inne formy niż te, które zostały opisane na

⁴⁰ ПСРЛ, т. 17, Санкт-Петербург 1907 [t. 17, Sankt-Pietierburg 1907], szp. 522.

⁴¹ S. M. KUCZYŃSKI, *Informacje tzw. latopisu Bychowca*, s. 65–84; Kęstutis GUDMANTAS, *Bychovco kronikos pasakojimas apie Žalgirio mūšį. Šaltiniai ir kontekstas*, Senoji Lietuvos literatūra, kn. 31: 2011, s. 65–92; У. КАНАНОВИЧ, op.cit., passim. O obecnym stanie badań nad problematyką bitwy grunwaldzkiej zob. Sławomir JÓŹWIAK, Krzysztof KWIATKOWSKI, Adam SZWEDA, Sobiesław SZYBKOWSKI, *Wojna Polski i Litwy z zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*, Malbork 2010; Krzysztof KWIATKOWSKI, Memoria continenter historiam denotat. *Bitwa pod Grunwaldem/Tannenbergiem/Žalgirisem 1410 w najnowszych badaniach* (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 95, z. 1), Toruń 2015; Sven EKDAHL, *Ieškant 1410 m. Žalgirio mūšio lauko. Nauji 2014–2019 m. tyrimai su metalo iešikliais*, vertėjai į lietuvių kalbą Vydas DOLINKAS, Živilė MIKAILIENĖ (Lietuvos Didžiųjų Kunigaikščių Rūmų Studijos, t. 30), Vilnius 2019.

⁴² ПСРЛ, т. 17, szp. 528.

kartach *Kroniki Bychowca*. Jeżeli uznać, że Zofia Żedywidówna pochodziła od Koriatowiczów, to jej uposażenie dochodami z Podola byłoby mało prawdopodobne, ponieważ nieprzezornie przypominałoby o pretensjach Koriatowiczów do tego regionu, chociaż w kontaktach z Polską oficjalnie zrezygnowali z nich jeszcze w 1403 r. Natomiast osiadły w węgierskim Marmaroszu Fedor Koriatowicz nadal konsekwentnie używał tytułu „księcia podolskiego”, co wskazywało na jego roszczenia do tej ziemi. Jednocześnie wiernie służył on królowi Zygmuntovi Luksemburskiemu⁴³. Jesienią 1410 r. Fedor Koriatowicz dowodził wojskiem wysłanym przez Zygmunta do Polski, natomiast latem 1412 r. wielki mistrz krzyżacki Heinrich von Plauen zalecał swoim posłom, aby nakłonili Fedora Koriatowicza, poprzez Zygmunta, do ataku na posiadłości Witolda, jeśli ten zaatakuje władztwo zakonne⁴⁴. Całość się wyjaśnia, jeśli spróbujemy zobaczyć w narracji *Kroniki Bychowca* pewną treść ideową zgodną z intencjami zleceńodawcy spisania dzieła. Olbracht Marcinowicz Gasztołd, gorący zwolennik samodzielności i integralności terytorialnej państwa litewskiego i jednocześnie wierny sługa dynastii Jagiellonów, chciał w jakiś sposób usprawiedliwić oderwanie Podola Zachodniego od Litwy, czego dokonał Jagiełło – dziad Zygmunta Starego, panującego w czasie stworzenia *Kroniki*⁴⁵. Poczynając od Kazimierza Jagiellończyka, wielcy książęta litewscy w przywilejach ziemskich obiecywali, że nie będą uszczuplać ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego, ale zachowywać państwo w granicach Witoldowych⁴⁶. W tym przypadku udało

⁴³ Szerzej zob. Йосип Кобаль, Федір Корятювич у світлі нових джерел, Carpatica – Карпатика, вип. 32: 2005 [Josip KOBAL, Fedir Koriatowycz u switli nowych dżerel, Carpatica – Карпатика, вып. 32: 2005], s. 75–115.

⁴⁴ „Sundirlichen bitten wir euch, ap euch desser brieff, der wer euch czwene, eynen durch Polen, den andern durch die Marke gesandt haben, indert off dem wege, so ir von dem tage mit eyne ende gescheyden weret, wurde treffen, das ir noch deme, als ir czu rathe werdete, euwer gutdunken czurucke schreibet an den egenanten unsern gnedigen herren Romisschin und Ungerisschin koning von desen vorberurten czeitungen, und welle is also mit unserm herren bestellen, ab herczog Witout mit den heyden unsere landt wurde obirczien, das dieweile Codor und der us der Walachie widder czogen in herczog Witowten lant”; Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem, XX. Hauptabteilung, Ordensbriefarchiv, Nr. 1707. Opublikowany regest tego listu nie wspomina o Fedorze ani słowem; zob. *Codex epistolaris Vitoldi, magni ducis Lithuaniae. 1376–1430*, ed. Antoni PROCHASKA (Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 6), Cracoviae 1882 (dalej cyt. CEV), nr 495.

⁴⁵ Mniej więcej w tym samym czasie, gdy pisano *Kronikę Bychowca*, czyli w 1520 r., w Polsce skonfiskowano pierwsze wydanie kroniki Macieja z Miechowa, które ukazało się w roku poprzednim. Na potrzeby kolejnego wydania (1521) zostały przeredagowane jej „krzywdzące sądy” o Jagiellonach; zob. Leszek HAJDUKIEWICZ, *Maciej z Miechowa zwany Miechowitą*, [in:] *Polski słownik biograficzny*, t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 30; K. GUDMANTAS, *Hipotetinė „Aleksandro istorija”*, s. 202, przyp. 19.

⁴⁶ *Codex epistolaris saeculi XV* (dalej cyt. CESXV), t. 3, ed. Anatol LEWICKI (Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 14), Cracoviae 1894, nr 7, § 13.

się znaleźć usprawiedliwienie dla działań króla – okazała się nim troska o córkę kniazia Żedywida, śmiertelnie rannego w słynnej bitwie z Krzyżakami⁴⁷.

Możemy więc śmiało wyciągnąć z tego wniosek, że na początku XVI w. o Żedywidzie pamiętano „tylko tyle, że istniał” (nawiązując do tego, co Karol Stanisław „Panie Kochanku” Radziwiłł miał mawiać o dziadku króla Stanisława Augusta Poniatowskiego)⁴⁸. Pozwoliło to wykorzystać wizerunek kniazia Żedywida do podniesienia prestiżu rodu Gasztołdów na kartach utworów laptopisarskich powstałych w otoczeniu jednego z ostatnich jego przedstawicieli.

CZYIM SYNEM BYŁ ŻEDYWID?

Historycy opierający się na regescie dokumentu w inwentarzu Jana Zamoyskiego słusznie stwierdzali, że ojcem Żedywida był niejaki Fedor. Pozostaje jednak do rozstrzygnięcia, z którym z kniazów o tym imieniu można go utożsamić. Jako „pretendentów” można wymienić Fedora Koriatowicza, Fedora Olgierdowicza, Fedora Lubartowicza oraz Fedora – brata Giedymina. Wszyscy pochodzili z rodu Giedyminowego. Należy jeszcze wskazać na Fedora Daniłowicza (Ostrogskiego), który był aktywny na Wołyniu, oraz niejakiego kniazia Fedora Mirklego – jednego z poręczycieli za Hrydka Konstantynowicza.

Pewne przesłanki do wskazania na pochodzenie Żedywida stwarzają dane onomastyczne. Żedywid to typowe litewskie dwuczłonowe imię, właściwe dla Litwy pogańskiej i zachowane do chwili obecnej w postaci nazwiska (w formach *Žadvidas*, *Žadvydas*, *Žadvydis*, czyli już bez międzyrostka obecnego w zapisie tego imienia w poręczeniu i w *Kronice Bychowca*). Pierwsza część imienia (*žad-*) ma ten sam rdzeń, co słowa *žadas* („mowa”, „obietnica”), *žadėti* („obieczać”), *žadinti* („wzbudzać”, „budzić”, „drażnić”), *žadus* („łatwo obiecujący”)⁴⁹; natomiast druga (*-vyd-*) pochodzi od litewskiego czasownika *išvysti* – „zobaczyć”⁵⁰. Obie części są szeroko rozpowszechnione w litewskich imionach własnych również obecnie. Zwraca uwagę to, że w dokumencie Żedywid jest nazwany tylko litewskim imieniem, natomiast jego ojciec – chrześcijańskim, bardziej popularnym wśród ówczesnych prawosławnych niż katolików. Z upowszechnieniem się chrześcijaństwa wśród Litwinów imiona litewskie nie

⁴⁷ Mniej prawdopodobne wydaje mi się przypuszczenie, że rozwinięcie wątku podolskiego w tym miejscu *Kroniki Bychowca* było związane z bractwem herbowym między Gasztołdami i Buczackimi.

⁴⁸ Marcelli ANTONIEWICZ, *Protoplaści książąt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandry historiografii*, Warszawa 2011, s. 349.

⁴⁹ *Lietuvių pavardžių žodynas*, t. 2: L–Ž, red. Aleksandras VANAGAS, Vilnius 1989, s. 1306.

⁵⁰ *Ibid.*, s. 1204.

zanikły⁵¹, ale przetrwały do czasu odrodzenia narodowego, które dało nowy impuls do ich wykorzystywania. Jednak w końcu XIV i na początku XV w. dosyć szybko wypierały je ze źródeł pisanych imiona chrzestne, które były uznawane za coraz bardziej prestiżowe⁵². Znamy niewiele przykładów litewskich imion osób urodzonych po chrzcie Litwy. Do tej kategorii można zaliczyć kilku kniazów Świrskich, którzy żyli w XV w.⁵³ oraz – przypuszczalnie, ale z dużą dozą prawdopodobieństwa – bojara litewskiego Radziwiłła Ościkowicza. Dlatego wydaje się mało prawdopodobne, aby książę, który już przyjął chrzest prawosławny, nadał swemu synowi pogańskie imię, pod którym później ten był znany w życiu publicznym. Dlatego przy ustalaniu ojca Żedywida warto zwrócić uwagę na kniazów o imieniu Fedor, oczywiście pochodzenia litewskiego⁵⁴, którzy mogli jeszcze mieć też imię pogańskie, chociażby teoretycznie.

Pierwszy z „pretendentów” do utożsamienia go z ojcem Żedywida – Fedor Olgierdowicz nazywał siebie najstarszym synem Olgierda, musiał więc urodzić się w latach dwudziestych XIV w., niedługo po ślubie Olgierda z księżniczką witebską Marią⁵⁵. Wszyscy synowie Olgierda z tego małżeństwa, podobnie

---

⁵¹ W siedemnastowiecznych metrykach kościelnych imiona takie występują licznie jako podstawa imion odojcowskich. Zapewne były one wówczas jeszcze dość szeroko rozpowszechnione obok imion chrześcijańskich; zob. Zigmas ZINKEVIČIUS, *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*, Vilnius 1977, s. 54.

⁵² Por. uwagę Z. Zinkevičiausa o sytuacji w XVI–XVII w., gdy zamożni Litwini starali się polonizować swoje imiona: Z. ZINKEVIČIUS, op.cit., s. 116–117. O wymieszaniu imion litewskich i chrześcijańskich zob. ibid., s. 88. O średniowiecznym imiennictwie litewskich wyższych warstw społecznych zob. Rimvydas PETRAUSKAS, *Noble Names in Lithuanian Aristocratic Name-Giving during the Late Fourteenth and Fifteenth Centuries*, [in:] *Social and Cultural Relations in the Grand Duchy of Lithuania: Microhistories*, ed. Richard BUTTERWICK, Wioletta PAWLIKOWSKA, New York–London 2019, s. 91–104.

⁵³ Jan TĘGOWSKI, *Rodowód kniazów Świrskich do końca XVI wieku* (Biblioteka Genealogiczna, t. 9), Wrocław 2011.

⁵⁴ Rzecz jasna nie ma podstaw, aby wywodzić Żedywida od jakiegoś Rurykowicza o imieniu Fedor. Do tej dynastii należał najprawdopodobniej Fedor Daniłowicz Ostrogski; zob. J. WOLFF, *Kniazowie litewsko-ruscy*, s. 342–343; Леонтий В. Войтович, *Родина князів Острозьких*, *Записки наукового товариства ім. Шевченка*, т. 230: 1996 [Leontij W. Wojtowycz, *Rodyna kniaziv Ostroz'kych*, *Zapysky naukowoho towarystwa im. Szewczenka*, т. 230: 1996], s. 355–367. Na temat donacji Fedora Ostrogskiego, dokonanej z żoną Wasylisą i dziećmi, na rzecz cerkwi św. Mikołaja w Ostrogu zob. Ігор Тесленко, *Фундуші острозької Микільської церкви XIV–XVII ст.*, *Острозька давнина*, вип. 2: 2013 [Ihor TESLENKO, *Funduszi ostrozkoj Mykil'skoj cerkwy XIV–XVII st.*, *Ostrozka dawnyyna*, wyp. 2: 2013], s. 168–169.

⁵⁵ Biografię Fedora Olgierdowicza zob. w: J. TĘGOWSKI, *Pierwsze pokolenia*, s. 57–61; Станіслав Келембет, *Федір Ольгердович, князь кобринський, ратенський та жидачевський*, *Ukraina Lituania*, вип. 4: 2017 [Stanisław KIELEMBIET, *Fedir Olherdowycz, kniaz' kobryns'kyj, ratens'kyj ta zhidaczews'kyj*, *Ukraina Lituania*, вип. 4: 2017], s. 146–170. Ten drugi autor, za latopisarskimi wykazami synów Olgierda i Michajłem Hruszewskim, uznał Fedora za piątego syna tego księcia z pierwszego małżeństwa.

jak ich dzieci, są wspomniani tylko pod imionami chrześcijańskimi⁵⁶ (choć w przypadku wszystkich synów były to zapewne jedynie imiona „modlitewne”, na co wskazuje epizod z zaproszeniem Andrzeja Olgierdowicza na stołek pskowski⁵⁷). Dlatego też jest bardzo mało prawdopodobne, aby nadał on swemu synowi imię litewskie, nawet obok chrześcijańskiego.

Z kolei Fedor Koriatowicz według przypuszczeń Jana Tęgowskiego urodził się w latach czterdziestych XIV w., czyli jeszcze przed odjazdem Koriata i/lub jego synów na Podole. Jednak już w okresie rządów w Nowogródku jego ojciec Koriat, jak wynika z noty donacyjnej w słynnym Ewangeliarzu Ławraszewskim, miał chrześcijańskie imię Michał. Wszyscy jego synowie są znani wyłącznie pod imionami chrześcijańskimi. Gdyby Żedywid był synem Fedora Koriatowicza, to logiczne staje się przypuszczenie, że ten podczas ucieczki na Węgry pod koniec 1394 r. zabrałby go ze sobą. Jednak spośród wszystkich krewnych Fedora Koriatowicza źródłom węgierskim i polskim, które dość szczegółowo przedstawiają jego działalność, znani są tylko brat Wasyl, żona Olga i dwie córki – Anna i Maria⁵⁸.

Trzeci z możliwych ojców naszego bohatera – Fedor (Fedot) Lubartowicz w momencie sporządzenia dokumentu był jeszcze dość młody. W połowie lat osiemdziesiątych XIV w. wspólnie z braćmi Semenem i Łazarzem oraz matką Olgą wystawił dokument dla kniazia Fedora Daniłowicza Ostrogskiego. Zgodnie z prawdopodobnym przypuszczeniem J. Tęgowskiego Fedor urodził się w połowie lat sześćdziesiątych XIV w. (o ile nie później). W chwili jego urodzenia Lubart już od dawna był ochrzczony w obrządku prawosławnym pod imieniem Dymitr. Fedor Lubartowicz zmarł bezpotomnie latem 1431 r. i nawet jeśli przypuścimy, że był żonaty i miał dzieci, które przeżył, to w latach 1392–1393 jego syn byłby jeszcze zbyt młody, aby za niego poręczyć⁵⁹.

Można dodać jeszcze jeden argument przeciwko pochodzeniu Żedywida od jednego z Fedorów, którzy panowali w drugiej połowie XIV w. na ziemiach Rusi południowej. Gdyby był on synem jednego z nich, to w celu poręczenia za

⁵⁶ O donacji Fedora Olgierdowicza dla prawosławnego biskupstwa halickiego zob. Иван Крип'якевич, *Середньовічні монастирі в Галичині*, Записки чина св. Василя Великого, кн. 2: 1926 [Iwan KRYPIAKIEWYCZ, *Seredniowiczni monastyri w Halyczyni*, Zapysky czyna sw. Wasylija Welykocho, кн. 2: 1926], s. 74; *Архив Юго-Западной России*, ч. 1, т. 10, Киев 1904 [*Archiw Jugo-Zapadnoj Rossii*, cz. 1, т. 10, Kijew 1904], nr 199, s. 490.

⁵⁷ Prof. Dariusz BARONAS, *Julijona – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo žmona ir jo vaikų motina*, Lietuvos istorijos metraštis, 2019, nr 2, s. 25.

⁵⁸ J. TĘGOWSKI, *Pierwsze pokolenia*, s. 182–187.

⁵⁹ Biografię Fedora Lubartowicza zob. *ibid.*, s. 240–241; Станіслав Келембет, *Федір-Федот (Федюшко) Любартович, князь луцький і володимирський, державця сіверський, Сіверянський літопис*, № 6 (144): 2018 [Stanisław KIELEMBIET, *Fedir-Fedot (Fediuszko) Lubartowycz, kniaz' luc'kyj i wołodymyrs'kyj, derżawcia siwiers'kyj*, Siwrians'kyj litopys, nr 6 (144): 2018], s. 13–36 (według autora Fedor urodził się ok. 1350–1353 r.).

niego Jagiełło mógłby zwrócić się do kogoś z zamożnych i wpływowych mieszkańców tego regionu. Sprowadzenie któregoś z nich do stołecznego Krakowa nie byłoby większym problemem. Dlatego trzeba rozważyć możliwość pochodzenia Żedywida od jednego z mniej znanych kniaziów o imieniu Fedor. Takich w czternastowiecznych źródłach traktujących o Wielkim Księstwie Litewskim znajdziemy niewielu. Są to brat Giedymina i książę Fedor Mirkli.

Fedor, brat Giedymina jest najbardziej znany z kijowskiego epizodu swojej biografii. Jesienią 1331 r. książę kijowski Fedor usiłował utrudnić przejazd nowo konsekrowanego arcybiskupa nowogrodzkiego Wasyla z Wołynia przez Czernihowszczyznę⁶⁰. Jako brat Giedymina książę ten występuje w notatkach metropolity Teognosta⁶¹. Niektórzy historycy upatrują śladów działalności tego księcia na Żmudzi w nazwie miasteczka Kwedarna. W jego okolicach kilka miejscowości nosiło nazwy brzmiące podobnie do imion Giedymina i jego najbliższych krewnych, co mogłoby wskazywać na istnienie ośrodków związanych z Giedyminem i jego rodem⁶². Jednak w literaturze filologicznej przytaczane są również argumenty na rzecz innego pochodzenia tej nazwy, które nie wiążą nazwy Kwedarna z imieniem Fedor⁶³. W każdym razie ten Fedor, podobnie jak jego bracia, urodził się jako poganin. Ochrzcic miał się później – w związku z małżeństwem lub objęciem stolca kijowskiego.

Z kolei Fedor Mirkli jest wspomniany jedynie w poręczeniu za Hrydka Konstantynowicza. Sądząc z tej wzmianki, już w końcu XIV w. nosił chrześcijańskie imię, ale na pochodzenie litewskie wskazuje jego drugie imię lub przydomek, przekazany przez pisarza w formie „Миркли”, która pochodzi od litewskiego *mirklys* (*mirklis*) – „ten, kto często, nerwowo mruga” (od czasownika *mirkšėti* – „mrugać”)⁶⁴.

Nie można również wykluczyć, że na Litwie w XIV w. żyli też inni kniaziowie o imieniu Fedor, o których zachowane źródła milczą. Nieprzypadkowo jako dolna granica chronologiczna kapitalnego dzieła Józefa Wolffa o „kniaziach litewsko-ruskich” został wybrany koniec XIV w. – czas, gdy z różnych powodów liczba źródeł do dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego i informa-

⁶⁰ *Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов*, podg. Арсений Н. Насонов, Москва–Ленинград 1950 [*Nowgorodskaja pierwaja letopis' starszego i mładszego izwodow*, podg. Arsienij N. NASONOW, Moskwa–Leningrad 1950], s. 344.

⁶¹ Михаил Д. Присёлков, Максимилиан Р. Фасмер, *Отрывки В.Н. Бенешевича по истории русской церкви XIV в.*, Известия Отделения русского языка и словесности Академии наук, t. 21: 1916, kn. 1 [Michail D. PRISIOŁKOW, Maksimilian R. FASMIER, *Otrywki W. N. Bienieszewicza po istorii ruszkoj cerkwi XIV w.*, Izwiestija Otdielenija russkogo jazyka i slowiesnosti Akademii nauk, t. 21: 1916, kn. 1], s. 58.

⁶² Dariusz BARONAS, Artūras DUBONIS, Rimvydas PETRAUSKAS, *Lietuvos istorija*, t. 3: XIII a. – 1385 m. *Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*, Vilnius 2012, s. 46.

⁶³ Aleksandras VANAGAS, *Lietuvos miestų vardai*, Vilnius 1996, s. 127–132.

⁶⁴ Z. ZINKEVIČIUS, op.cit., s. 174, 233.

cji na jego temat znacznie wzrastają. W każdym razie innym źródłem z XIV i XV w., poza omawianym dokumentem, Żedywid nie jest znany, co skłania do stwierdzenia, że już pod koniec XIV w. nie miał ani znacznych posiadłości, ani większego znaczenia politycznego⁶⁵.

W konkluzji możemy więc stwierdzić, że przytoczone dane nie pozwalają jednoznacznie rozstrzygnąć kwestii, czym synem był Żedywid. Można jedynie skonstatować, że jego ojcem nie był ani Fedor Olgierdowicz, ani Fedor Koriatowicz, ani Fedor Lubartowicz, nie mówiąc już o Fedorze Ostrogskim. Natomiast nie jest wykluczone, że pochodził od Fedora, brata Giedymina, lub Fedora Mirkliego.

CEL WYSTAWIENIA DOKUMENTU

Pozostaje odpowiedzieć na pytanie najtrudniejsze: co było przyczyną poręczenia czterech kniaziów za Żedywida?

Poręczenia i związane z tym dokumenty były zjawiskiem rozpowszechnionym w życiu Wielkiego Księstwa Litewskiego końca XIV w. Znane poręczenia z owego czasu wystawiano w celu wyzwolenia z niewoli (np. za Andrzeja Olgierdowicza z 1394 r.⁶⁶), uzyskania przebaczenia władcy w przypadku buntu przeciwko niemu lub w przypadku podejrzenia o niełojalność (poręczenia za Hrydka Konstantynowicza z lat 1387–1390⁶⁷; za Dymitra Korybuta z 1393 r.⁶⁸; za niejakiego Sydora, dziewięciu braci zakonu niemieckiego i siedmiu poddanych Skirgiełły⁶⁹;

⁶⁵ Na osobną uwagę zasługuje pytanie, jak dokładnie rozwiązać skrót w dokumencie, a właściwie: do kogo odnosi się tytuł kniaziowski: „по Жедивуду*, княз(а) Ходорове с(ы)ну**” lub „по Жедивуду* княз(ю), Ходорове с(ы)ну**”? Uważam, że słuszny jest pierwszy wariant. Po pierwsze, ze względu na miejsce kropki, która pełni funkcję znaku sygnałnego pomiędzy słowami i ich grupami – po imieniu „Жедивуду”, a przed tytułem. Po drugie, we wszystkich innych przypadkach tytuł kniaziowski znajduje się przed imieniem odpowiedniej osoby. Po trzecie zaś, wyniesienie ponad linię spółgłoski w przypadku jej pozycji pomiędzy tymi samymi samogłoskami wydaje się bardziej naturalne niż w przypadku, gdy samogłoski są różne. Jeśli uznać słuszność tych uwag, to mianowanie z tytułem kniaziowskim nie Żedywida, lecz jego ojca Fedora również może świadczyć o małym znaczeniu Żedywida w Wielkim Księstwie Litewskim. Nie ma podstaw do tego, aby zakładać utratę tytułu kniaziowskiego przez Żedywida, choćby z tego powodu, że jego potomek Olbracht Gasztołd pamiętał go właśnie jako kniazia.

⁶⁶ AUPL, nr 35.

⁶⁷ Zob. przyp. 27.

⁶⁸ AUPL, nr 32.

⁶⁹ O. HALECKI, op.cit., s. 166; CEV, nr 106; CESXV, t. 2, ed. Anatol LEWICKI (Monumenta Mediae Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 12), Cracoviae 1891, nr 20. Zob. niektóre uściślenia, komentarze i próbę tłumaczenia w: Олег В. Лицкевич, *Документы по истории Менской земли за 1386–1393 гг.*, [in:] *Мінск і мінчане. Дзесяць стагоддзяў гісторыі (да 510-годдзя атрымання Менскам магдэбурскага права). Матэрыялы Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, 4–5 верасня 2009 г.*, укл. Аляксандр І. Груша, Мінск 2010 [Oleg W. LIČKIEWICZ, *Dokumenty po istorii Mienskoj ziemi za 1386–1393 gg.*, [in:] *Minsk i minczanie. Dziesiać stahoddziau historyi (da 510-hoddzia atrymannia Mienskam mahdeburska-*

zapewne także za Bratoszę Kojłutowicza z lat 1387–1394⁷⁰), oraz w związku z objęciem stolca książęcego (poręczenie za Dymitra Korybuta z 1388 r.⁷¹). Sądząc po liczbie zachowanych dokumentów, ta ostatnia okoliczność rzadziej stanowiła przyczynę poręki niż pierwsze dwie. Być może poręczenie za Korybuta wydawało się niezbędne ze względu na to, że pamiętano jeszcze wtedy o wydarzeniach sprzed sześciu lat, gdy książę ten wszczął bunt przeciwko Kiejstutowi, który w odwecie musiał wyprawić się na daleki Nowogródek Siewierski, co pozwoliło Jagielle zająć Wilno. Spośród tych przyczyn za najbardziej prawdopodobne uważam przypuszczenie, że książę Żedywid w jakiś sposób zawinił przed królem lub był podejrzewany o brak lojalności, zwłaszcza że nic nie wiadomo o zajęciu przezeń jakiegokolwiek stolca lub piastowaniu jakiejś godności czy urzędu⁷².

---

ha prava). *Materiały Międzynarodnej naukowo-praktycznej konferencji, 4–5 wieraśnia 2009 h., ukł. Alaksandr I. HRUSZA, Minsk 2010*, s. 13–14. Niewątpliwie dokumenty z 1393 r. są streszczone w regestach inwentarzy Archiwum Koronnego Krakowskiego, przytoczonych przez Ignacego Daniłowicza i Anatola Lewickiego, na które powołuje się Jarosław Nikodem: „Fideiussoria cautio quorundam Ruthenorum pro aliis de fide Skiergalonis. Recognitio fidelitatis quorundam subditorum Skiergalo duci Lituaniae. Fideiussoria quorundam pro aliis Skiergalo duci, sigilla 3. Herman Daßberg civis Rigensis cautio fideiussoria Skiergalo duci Litwaniae pro quibusdam Livoniensibus”; Inwentarz Krzysztofa Warszewickiego z lat 1582–1584, AGAD, tzw. Metryka Litewska, ks. VIII 14, s. 68; *Skarbiec dyplomatów papieżkich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi litewskiej i ościennych im krajów*, t. 1, wyd. Ignacy DANIŁOWICZ, Jan SIDOROWICZ, Wilno 1860, nr 637–638; *Index actorum saeculi XV ad res publicas Poloniae spectantium*, ed. Anatol LEWICKI (Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 11), Cracovia 1888, nr 218–219; Jarosław NIKODEM, *Rola Skirgielny na Litwie do 1394 roku*, Scripta Minora, t. 2: 1998, s. 121.

⁷⁰ O. В. Лицкевич, *Поручительство*, s. 30–31.

⁷¹ AUPL, nr 20. To wszystko zostało już zauważone w literaturze przedmiotu; zob. J. TęgowSKI, *W sprawie daty*, s. 78; O. В. Лицкевич, *Поручительство*, s. 55–56.

⁷² Ten motyw zbliża poręczenia wystawione w Wielkim Księstwie Litewskim i Królestwie Polskim do analogicznych dokumentów powstałych w Wielkim Księstwie Moskiewskim, a później w Rosji (od połowy XV do drugiej połowy XVI w.). Występują jednak znaczne różnice: ważne miejsce w moskiewskich poręczeniach „politycznych” zajmowali najwyżsi hierarchowie cerkiewni; liczba poręczycieli rosła, sięgając kilkudziesięciu, a nawet pół setki osób; natomiast sankcja rozwijała się od zakazów cerkiewnych i bliżej nieokreślonej kary książęcej po grzywny pieniężne. Zob. Horace W. DEWEY, *Political Poruka in Muscovite Rus'*, *The Russian Review*, vol. 46: 1987, no. 2, s. 117–133. Por. Пётр С. Стефанович, *Князь и бояре. Клятва верности и право отъезда*, [in:] Антон А. Горский, Владимир А. Кучкин, Павел В. Лукин, Пётр С. Стефанович, *Древняя Русь. Очерки политического и социального строя*, Москва 2008 [Piotr S. STIEFANOWICZ, *Kniaz' i bojarie. Klatwa wiernosti i prawo otjezda*, [in:] Anton A. GORSKIJ, Władimir A. KUCZKIN, Paweł W. ŁUKIN, Piotr S. STIEFANOWICZ, *Driewniaja Rus'. Oczerki političeskogo i socyalnogo stroja*, Moskwa 2008], s. 194–198; Ирина Г. Пономарёва, *О происхождении московских „укреплённых” грамот*, *Археографический ежегодник, 2012* [Irina G. PONOMARIOWA, *O proischozdenii moskowskich „ukrieplonnych” gramot*, *Archieograficzeskij jeżegodnik, 2012*], s. 64–75. Część moskiewskich dokumentów o poręczeniu wydał: Антон

Jak wspominałem, poręczycieli za Żedywida nie dobrano w specjalny sposób na tę okazję. Zaproszono kniaziów, którzy w tym momencie znaleźli się na dworze królewskim. Staje się to oczywiste, gdy porównamy ten dokument z poręczeniem za Andrzeja Olgierdowicza, które było wynikiem skomplikowanych uzgodnień między książętami⁷³. W przypadkach innych poręek z końca XIV w. poręczyciele byli w jakiś sposób związani z osobami, za które ręczyli, oraz z władcą, przed którym ręczyli. Otóż za Hrydka Konstantynowicza i za Bratoszę ręczyli kniaziowie i bojarzy z ziem północnych Wielkiego Księstwa Litewskiego, podporządkowanych Skirgielle; za Dymitra Korybuta w 1388 r. – jego kniaziowie i bojarzy, natomiast w 1393 r. – jego teść, książę riaziański Oleg Iwanowicz; za Olechnę Dymitrowicza – kniaziowie i bojarzy Wołynia, nad którym pod koniec 1388 r. zapewne zachowywał jakąś władzę król polski Władysław Jagiełło (oba poręczenia za Olechnę wystawiono w Łucku)⁷⁴.

Osobną uwagę warto poświęcić poręczeniom za Olechnę Dymitrowicza, ponieważ ich wzajemny stosunek, niewyjaśniony w literaturze, może rzucić światło na okoliczności wystawiania tego rodzaju dokumentów. Są znane dwie gramoty, w których ośmiu wołyńskich kniaziów i bojarów poręcza przed królem Władysławem Jagiełłą za niejakiego Olechnę Dymitrowicza. Obie zostały spisane po rusku, jedna z nich przetrwała w oryginale i jest datowana na 10 X 1388 r.⁷⁵, natomiast druga, o nieco szerszym formularzu, została opublikowana pod datą 12 X 1387 r. na podstawie odpisu osiemnastowiecznego w *Tekach Naruszewicza*⁷⁶. W publikacji tej ostatniej w *Kodeksie listów XV wieku* jej data brzmi: „A psan u Luczku u subot Oktobra 12 dnia 1387”. Drugi dokument dosłownie powtarza tekst pierwszego, ale w niektórych miejscach został on uzupełniony. Wspomina m.in. o obowiązkach Olechna i poręczycieli wobec króla (gdyby „izmenył Olechno siuiu poruku”, to poręczyciele mieli wy-

V. Антонов, *Поручные записи 1527–1571 годов*, Русский дипломатарий, вып. 10: 2004 [Anton W. ANTONOW, *Porucznyje zapisi 1527–1571 godow*, Russkij diplomatarij, wyp. 10: 2004], s. 8–79. W osobnej pracy Przemysław Dąbkowski skupił się na jednym typie rękojemstwa, najlepiej znanym ze źródeł – rękojemstwie za dłużnika; zob. Przemysław DĄBKOWSKI, *Rękojemstwo w prawie polskim średniowiecznym* (Archiwum Naukowe, dz. I, t. 3, z. 1), Lwów 1904. Mimo szeregu cech wspólnych poręka „polityczna”, tym bardziej dotycząca prawa litewskiego i ruskiego, wyróżniała się własną specyfiką.

⁷³ Szerzej zob. Василь А. Варонин, *Старонка біяграфіі князя Андрэя Полацкага*, Гістарычны альманах, т. 15: 2009 [Wasil A. WARONIN, *Staronka bijahrafii kniazia Andreja Połackaha*, Histaryczny almanach, t. 15: 2009], s. 3–4.

⁷⁴ Por. P. DĄBKOWSKI, op.cit., s. 187.

⁷⁵ B. Розов, op.cit., nr 22.

⁷⁶ CESXV, t. 1, ed. August SOKOŁOWSKI, Józef SZUJSKI (Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia, t. 2), Cracoviae 1876, nr 11. W inwentarzu Archiwum Koronnego Krakowskiego z lat sześćdziesiątych XVI w. (Jana Zamoyskiego) występują oryginały obu dokumentów; zob. AGAD, AZ, rkps 33, s. 627 (wg starej paginacji s. 697).

dać go królowi lub zapłacić tysiąc grzywien). Autopsja tego odpisu⁷⁷ pokazała, że data wygląda następująco: „A psan u Luczku, u subot oktobra 12 dnia”, ale słowa „12 dnia” dopisano innym, wprawniejszym pismem. Rok podano jedynie w legendzie, przy czym ponad początkowym „1383”, później zakreślonym, nadpisano „1387”. Natomiast w tłumaczeniu łacińskim tego dokumentu data brzmi następująco: „Luceoriae die sabbati decima Octobris”⁷⁸. Możemy przypuścić, że w oryginalnym dokumencie ruskim data miała wygląd zbliżony do „октября в[ъ] І д(е)нь”, ale kopista przyjął przyimek „в” za oznaczenie cyfry „2”, natomiast podczas porządkowania przepisanych materiałów dokument został datowany na 1387 r., ponieważ w tym roku 12 października przypadł na sobotę, i ten rok wydawcy dokumentu (lub autorzy odpisu) przenieśli do eschatokołu. Oznaczałoby to, że w rzeczywistości oba dokumenty zostały napisane w tym samym dniu, przy czym wcześniej spisano ten, który zachował się w oryginale, ale ze względu na niepełny formularz nie zadowolili króla, dlatego na jego podstawie spisano nowy dokument, w którym już dokładnie określono warunki poręczenia⁷⁹. W dokumencie poręczenia za Żedywida brakuje sankcji. Należy zauważyć, że formularz innych dokumentów spisanych przez Małochieja jest zwykle dosyć szczegółowy, a są wśród tych dokumentów także poręczenia i bliskie im przysiężne gramoty (książąt Fedora Lubartowicza, Aleksandra Patrykiewicza, Iwana Olgimuntowicza). Braku sankcji nie da się więc wyjaśnić ani brakiem umiejętności pisarza, ani brakiem miejsca na karcie pergaminu.

Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że niezależnie od zakresu działań Żedywida Jagiełło nie upatrywał w nich poważnego niebezpieczeństwa, skoro wystarczyło poręczenie czterech kniazów. Jako analogię można przytoczyć zagadkowe wydarzenie, o którym wiadomo z księgi wydatków Krakowa

⁷⁷ BCzart., Teki Naruszewicza, t. 9, nr 44, s. 155–156.

⁷⁸ BCzart., Teki Naruszewicza, t. 9, nr 78, s. 266.

⁷⁹ Można przypuszczać, że dokładny opis sankcji w poręczeniu za Olechnę Dymitrowicza był potrzebny ze względu na napięte stosunki Jagiełły z Witoldem, przy czym kością niezgody była ziemia łucka. Władza nad nią pozostawała kwestią sporną w latach 1388–1389; por. С. Келембет, *Федір-Федот (Федюшко) Любартович*, s. 17–18; Sergiej POLESCHOW, *Itinerarium wielkiego księcia litewskiego Witolda: 4/5 sierpnia 1392 – 27 października 1430*, Rocznik Lituanistyczny, t. 5: 2019, s. 29, przyp. 119 (tu źródła i literatura). Uważam, że Witold rzeczywiście dostał ziemię łucką od Jagiełły. Dowodem na to jest przywilej Witolda dla Żydów i jego specyficzne sechy; zob. Станислав Лазутка, Эдвардас Гудавичюс, *Привилегия евреям Витаутаса Великого 1388 года*, Москва–Иерусалим 1993 [Stanisławas ŁAZUTKA, Edwardas GUDAWICZUS, *Priwilegija jewrejam Witautasa Wielikogo 1388 goda*, Moskwa–Ijerusalim 1993]. Jednak Jagiełło zachował nad nią władzę zwierzchnią (tak samo jak próbował to uczynić w 1393 r.) i nie zatwierdził tego nadania dokumentem pisany. Jako analogia mogą posłużyć jego stosunki z książętami mazowieckimi w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIV w. Przykładem poświadczającym realizację uprawnień zwierzchnich przez Jagiełłę były poręki za Olechnę Dymitrowicza.

za 1389 r. W maju tego roku w Niepołomicach pod Krakowem odbył się zjazd książąt i dostojników. Zaraz po jego zakończeniu według wpisu w księdze wydatków jeden z jego uczestników, książę Władysław opolski, razem ze swoimi ludźmi został zatrzymany na zamku krakowskim podczas próby jego opanowania. Niemniej książę wkrótce został wypuszczony pod poręką na rozkaz króla⁸⁰.

Jeżeli przyczyny działań Władysława Opolczyka można oceniać na podstawie licznych współczesnych świadectw, to w przypadku Żedywida nie mamy takiej możliwości. Jak wspominałem, w literaturze próbowano powiązać poręczenie za Żedywida z powstaniem Świdrygiełły w Witebsku. Wykazano już wyżej, że argumenty na rzecz takiego powiązania nie są przekonujące. Dlatego po ustaleniu ram chronologicznych spisania tego zagadkowego dokumentu należy zadać pytanie: czy jest możliwe choćby hipotetyczne powiązanie tego dokumentu z jakimś znanym wydarzeniem lub procesem w dziejach ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1392–1393?

W owym czasie życie polityczne było bardzo ożywione w związku z procesem aktywnego przekształcania ustroju ziem Giedyminowiczów. Wydarzenia z tym związane wielokrotnie analizowano w literaturze przedmiotu⁸¹. Warto w tym miejscu przybliżyć je ponownie, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii chronologicznych. Na mocy ugody ostrowskiej (4 lub 5 VIII 1392 r.) Witold otrzymał od Jagiełły „ojcowiznę” („totalem quoque nostram haereditatem et patrimonium”). O jej składzie terytorialnym informuje tytułatura Witolda i jego żony Anny. Wśród ich posiadłości wymienione są Troki i Łuck, natomiast w napisie na pieczęci Witold tytułuje się księciem litewskim i grodzieńskim⁸². Zapewne dlatego Henryk, syn księcia mazowieckiego Siemowita III,

⁸⁰ Jerzy SPERKA, *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, Pan Rusi, Palatyn Węgier i Namiestnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*, Kraków 2016, s. 149–151.

⁸¹ Szczególne znaczenie mają tu prace historyków opublikowane w ostatnich latach, ponieważ są oparte na nieznanach wcześniej materiałach archiwalnych, a także wynikach wnikliwych badań nad źródłami już znanymi. Przedmiotem ożywionego sporu wśród historyków stała się kwestia dotycząca tego, kto zainicjował przekształcenie krajobrazu politycznego Wielkiego Księstwa Litewskiego – Jagiełło czy Witold. Bardziej przekonująca wydaje się opinia o inicjatywie Witolda. Zob. polemikę w tej sprawie: J. TĘGOWSKI, *Pierwsze pokolenia*, passim; idem, *Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w końcu XIV wieku*, Teki Krakowskie, t. 5: 1997, s. 155–176; idem, *Zagadnienie władzy w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie między unią krewską a zgonem Skirgiełły (1385–1394)*, *Zapiski Historyczne*, t. 66: 2001, z. 4, s. 7–18; Jarosław NIKODEM, *Charakter rządów Skirgiełły i Witolda na Litwie w latach 1392–1394*, *Lituanio-Slavica Posnaniensia. Studia Historica*, t. 11: 2005, s. 153–163; idem, *Kaributo maištas*, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2007, nr 1, s. 5–20; idem, *Jadwiga król Polski*, Wrocław 2009, s. 306–318; idem, *Bunt Świdrygiełły w Witebsku*, *Białoruskie Zeszyty Historyczne*, t. 32: 2009, s. 5–20; idem, *Witold. Wielki Książę Litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430 roku)*, Kraków 2013, s. 157–166. W pracach tych wcześniejsza literatura.

⁸² AUPL, nr 29–31.

po wypełnieniu delikatnej misji, jaką było zaproszenie Witolda z Prus na Litwę, rezygnacji z biskupstwa płockiego i ślubie z jego siostrą Ryngallą, otrzymał jakieś posiadłości w Łucku, gdzie wkrótce zmarł⁸³. W dniu 6 II 1393 r. Witold nadał dominikanom łuckim młyn i staw w powiecie łuckim⁸⁴. Z ksiąg rachunkowych Krakowa dowiadujemy się, że w 1392 r. – najprawdopodobniej we wrześniu – na dworze królewskim bawił się ksiązę Fedor Lubartowicz⁸⁵. Nasuwa się przypuszczenie, że odbył tę podróż, aby przygotować przekazanie Witoldowi sąsiadującego z Łuckiem Włodzimierza Wołyńskiego, gdzie sam panował, oraz własne przeniesienie na księstwo nowogrodzko-siewierskie⁸⁶. Para królewska usiłowała zachować władzę zwierzchnią nad Wołyniem, który pozwalałby w pewnym stopniu utrzymać kontrolę nad działaniami Witolda. Otóż 6 XII 1392 r. godząc się ze Skirgiełłą Witold stwierdził, że król za jego zgodą nadał bratu Krzemieniec na Wołyniu i położony od niego 15 km na północny wschód Stożek⁸⁷. Natomiast w listopadzie 1393 r. królowa Jadwiga nadała Fedorowi Ostrogskiemu i jego spadkobiercom zamek ostrogski wraz z całym powiatem (*districtus*)⁸⁸.

Fakt uroczystego, potwierdzonego dokumentami pogodzenia, do którego doszło za pośrednictwem Jagiełły⁸⁹ w Bełzie wskazuje, że umocnienie pozycji

⁸³ *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien Chronik des Landes Preussen (von 1360 an, fortgesetzt bis 1419)*, hrsg. v. Ernst STREHLKE, [in:] *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, hrsg. v. Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE, Leipzig 1866 (dalej cyt. *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien Chronik*), s. 179; Kazimierz JASIŃSKI, *Henryk Siemowitowic i jego żona Ryngalla. Studium historyczno-genealogiczne*, [in:] *Słowianie w dziejach Europy. Studia historyczne ku uczczeniu 75 rocznicy urodzin i 50-lecia pracy naukowej profesora Henryka Łowmiańskiego*, opr. Jerzy OCHMAŃSKI, Poznań 1974, s. 161; J. TĘGOWSKI, *Pierwsze pokolenia*, s. 228–229.

⁸⁴ *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1386–1430*, wyd. Jerzy OCHMAŃSKI, Warszawa–Poznań 1986 (dalej cyt. *Vitoldiana*), nr 10.

⁸⁵ *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od r. 1300 do 1400*, cz. 2, wyd. Franciszek PIEKOSIŃSKI, Józef SZUJSKI, wstęp Józef SZUJSKI (*Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia*, t. 4), Kraków 1878, s. 239–241. Jedynie w ostatnim przypadku wpis o synu Lubarta znajduje się pomiędzy wpisami datowanymi na 8 i 28 IX 1392 r. Przy sporządzaniu czystopisu istotne było nie tyle zachowanie dokładnej chronologii, ile na udokumentowanie określonych wydatków. Niemniej sąsiedztwo z wpisami wrześniowymi wskazuje na to, że podróż Fedora Lubartowicza odbyła się we wrześniu (mniej prawdopodobne wydają się sierpień lub październik). Pragnę podziękować prof. Marcinowi Starzyńskiemu (Kraków) za konsultację w sprawie chronologii wpisów w krakowskich księgach rachunkowych.

⁸⁶ Fedor Lubartowicz złożył hołd parze królewskiej z ziemi siewierskiej w maju 1393 r.; zob. AUPL, nr 33–34.

⁸⁷ BCzart., dok. perg. nr 236 (oryginał); CESXV, t. 1, nr 20 (edycja na podstawie osiemnastowiecznej kopii, ze znacznymi przeinaczeniami).

⁸⁸ *Archiwum ksiąg Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, t. 1: 1366–1506, opr. Zygmunt L. RADZIWIŃSKI, Piotr SKOBIELSKI, Bronisław GORCZAK, Lwów 1887, nr 16.

⁸⁹ W tym samym dniu, 6 XII 1392 r., wystawił dokument odpowiedniej treści; zob. CESXV, t. 1, nr 19.

Witolda bardzo szybko wywołało niezadowolenie Skirgiełły. Konflikt między Witoldem a Skirgiełłą nakazywał polskiej elicie rządzącej upatrywać w Litwie potencjalne źródło zagrożenia. W styczniu 1393 r., składając hołd królowi i Koronie, wojewoda mołdawski obiecał wspierać wojskami przeciwko wszystkim nieprzyjaciołom, wykluczając ziemie pruską (czyli zakon krzyżacki) i litewską⁹⁰. Mniej więcej w czasie, gdy Witold pogodził się ze Skirgiełłą, bunt wszczął Dymitr Korybut. Witold miał wyruszyć na wyprawę przeciwko niemu. Zakończyła się ona zajęciem Nowogródka, który był centrum jego posiadłości⁹¹ i odesłaniem zbuntowanego księcia do Jagiełły. Według źródeł krzyżackich walka Witolda z Korybutem pozwoliła komturom Dzierzgonia i Ostródy spalić Grodno⁹², do czego doszło na początku stycznia 1393 r.⁹³ W świetle tych informacji jasne staje się, że pobyt Witolda w Nowogródku 6 II 1393 r.⁹⁴ był bezpośrednim następstwem jego kampanii przeciwko Korybutowi. Ponieważ wieś Dokudowo (obecnie wieś Dokudowo położona w drugim rejonie ludzkim obwodu grodzieńskiego na Białorusi) położona jest o ok. 30 km na północny zachód od Nowogródka, jest oczywiste, że Witold wyruszył tam nie wprost z Wołynia, lecz z Litwy. Ale jego wołyńscy poddani również brali udział w bitwie. Świadcami jego dokumentu z 6 lutego są książę Fedor Ostrogski oraz Jacko Romankowicz⁹⁵ i Michno Pieszczowicz. Po Korybucie w Witebsku wszczął bunt najmłodszy Olgierdowicz – Świdrygiełło⁹⁶. Zabił namiestnika

⁹⁰ Ilona CZAMAŃSKA, *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV w.*, Poznań 1996, s. 56.

⁹¹ W Nowogródku Korybut schronił się po przegranej bitwie z Witoldem pod Dokudowem. O posiadłościach Korybuta zob. A. И. Груша, *Документальная письменность*, s. 87, przyp. 305.

⁹² *Die ältere Hochmeisterchronik*, hrsg. v. Max TÖPPEN, [in:] *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, hrsg. v. Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE, Leipzig 1866, s. 623–624.

⁹³ *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien Chronik*, s. 185; *Die Chronik Wigands von Marburg. Originalfragmente, lateinische Übersetzung und sonstige Überreste*, hrsg. v. Theodor HIRSCH, [in:] *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 2, hrsg. v. Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE, Leipzig 1863, s. 649.

⁹⁴ *Vitoldiana*, nr 10.

⁹⁵ Zapewne to ten sam Jesko Romankowicz, który razem z bratem Andrejką poręczył za Olechna Dymitrowicza w październiku 1388 r.; zob. B. Позов, op.cit., nr 22; CESXV, t. 1, nr 11.

⁹⁶ Taką sekwencję wydarzeń przyjmowała większość badaczy, wyjątek stanowił bodajże Antoni Prochaska. Zob. przegląd literatury w: J. NIKODEM, *Bunt Świdrygiełły w Witebsku*, s. 13, przyp. 27. Współcześnie próbował ją uzasadniać Jan Tęgowski. Zob. J. TĘGOWSKI, *W sprawie daty*, s. 83–86. Narracja oficjała pomezjańskiego z pozoru przedstawia chronologię odmiennie: „Item in desin cziten was Wytowt und Skirgal czu Witwiskin, und wordin vaste czweytrechtig undereynander: des vingen sie Karbuth czu Cleyne Nowgart, und santin yn gefangen deme konige von Polan”; *Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien Chronik*, s. 185. Trzeba jednak pamiętać, że po pierwsze, kronika ta zachowała się w przekładzie z łaciny na niemiecki (być może niemieckie słowo *des* oddaje łacińskie *unde*), po drugie zaś, nie o wszystkim kronikarz miał równie dokładne informacje. Wiadomość o spaleniu Grodna na początku 1393 r. poprze-

królewskiego Fedora Wiesnę i opanował miasto. Przeciwno niemu wyprawili się Witold i Skirgiełło; w efekcie Świdrygiełło został wysłany do Krakowa na dwór królewski. Wyprawa zakończyła się nie później niż w kwietniu, ponieważ już w trzeciej dekadzie tego miesiąca Skirgiełło przebywał w Mińsku – jednym z ośrodków swego władztwa⁹⁷.

O działaniach Witolda po odesłaniu Świdrygiełły do Krakowa do sierpnia 1393 r. wiemy niezwykle mało. Przywilej Witolda dla Wasyla Karaczewskiego z 5 maja tego roku jest ewidentnym falsyfikatem. Zapewne nie brał on również udziału w zjeździe z dostojnikami krzyżackimi w maju, wbrew przekazowi „annalisty toruńskiego”. Natomiast wyprawy na Kijowszczyznę i Podole, opisane w *Latopisie wielkich książąt litewskich*, odnoszone niegdyś do 1393 r., w rzeczywistości odbyły się w następnym – 1394 r. Wiadomo, że w połowie sierpnia 1393 r. Witold pertraktował z Krzyżakami na wyspie na Dubissie, a na początku października po raz kolejny pogodził się ze Skirgiełłą za pośrednictwem królowej Jadwigi, zapewne we Lwowie.

Pośrednie informacje pozwalają wnosić, że już w 1393 r. powstawały przesłanki do energicznych działań Witolda na Kijowszczyźnie i Podolu. Rachunki podskarbiego Hinczki świadczą o wysłaniu uzbrojenia i puszkarzy do Kijowa w październiku 1393 r.⁹⁸ Ponadto zwraca uwagę lakoniczny regest niedatowanego listu Fedora Koriatowicza do Skirgiełły zachowany w inwentarzu Jana Zamoyskiego. List ten przechowywano w Archiwum Koronnym Krakowskim jeszcze w latach sześćdziesiątych XVI w.⁹⁹ Taki list mógł zostać napisany w czasie, gdy Fedor przebywał daleko od Skirgiełły, ale odczuwał potrzebę zbliżenia i jego pomocy, natomiast Skirgiełło zachowywał posiadłości i nie był na dworze królewskim (inaczej Fedor zwróciłby się wprost do króla). To każe odnosić ów list do okresu pomiędzy sierpniem 1392 r. a sierpniem 1393 r., gdy Skirgiełło opuścił ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego i udał się do ukoronowanego brata.

Można więc śmiało stwierdzić, że Żedywid, za którego poręczyli czterej kniaziowie litewsko-ruscy, nie miał nic wspólnego z Fedorem Wesną. Był synem kniazia o imieniu Fedor – albo brata Giedymina, albo Fedora Mirkłego, albo jakiejś jeszcze mniej utytułowanej osoby o tym imieniu, przy czym pozy-

---

dza przytoczony cytat. Tekst nie wspomina też o związku tego zdarzenia z wyprawą Witolda, na który wprost wskazuje *Starsza kronika wielkich mistrzów*.

⁹⁷ O chronologii wydarzeń i źródłach do ich rekonstrukcji zob. Сергей В. Полехов, *Загадка грамоты Витовта (Vitoldiana, № 11): XIV или XIX век?*, Slověne, t. 7: 2018, № 2 [Siergiej W. POLECHOW, *Загадка грамоты Витовта (Vitoldiana, nr 11): XIV или XIX век?*, Slověne, t. 7: 2018, nr 2], s. 462–463; idem, *Itinerarium wielkiego księcia litewskiego Witolda*, s. 43–44.

⁹⁸ *Rachunki dworu*, s. 167–168.

⁹⁹ O. HALECKI, op.cit., s. 162–163; Janusz KURTYKA, *Repertorium podolskie. Dokumenty do 1430 r.*, [in:] idem, *Podole w czasach jagiellońskich. Studia i materiały*, opr. Maciej WILAMOWSKI, przedm. Paweł KURTYKA (Maiestas, Potestas, Communitas, t. 4), Kraków 2011, nr 28, s. 342.

cja zajmowana przez Żedywida nie była znacząca. Dokument został wystawiony w okresie między drugą połową sierpnia 1392 r. a październikiem 1393 r. (być może w okresie letnio-jesiennym 1393 r.). Nie wydaje się możliwe jego powiązanie z jakimkolwiek konkretnym wydarzeniem. Hipotetycznie można go wiązać ze staraniami Witolda o poszerzenie jego władzy na Litwie po ugodzie ostrowskiej. Wchodząc w konflikty z braćmi królewskimi, Witold konsekwentnie podkreślał wierność wobec Jagiełły. Zarówno Korybuta, jak i Świdrygiełłę po stłumieniu ich buntów Witold odesłał do Jagiełły. W ten sposób demonstrował, że wystąpienia braci królewskich są skierowane nie tylko przeciwko niemu, Witoldowi, lecz także przeciwko samemu Jagielle. To zmuszało Jagiełłę do sankcjonowania działań Witolda, które w rzeczywistości burzyły system księstw zbudowany przez króla na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Nie wykluczam, że w analizowanym tu przypadku miało miejsce coś podobnego – Żedywid został wysłany do Jagiełły, ale zdołał dosyć łatwo oczyścić się z oskarżeń. Ponieważ Jagiełło nie upatrywał poważnego zagrożenia dla siebie ze strony Żedywida, wystarczyła poręka czterech kniaziów, którzy w owym czasie znajdowali się u boku króla, natomiast warunki tego aktu nawet nie zostały spisane na pergaminie i pozostały ustną deklaracją. Trzeba jednak pamiętać, że źródła do prozopografii najwyższych warstw społecznych Wielkiego Księstwa Litewskiego pozostają „swego rodzaju krótkimi błyskami w królestwie ciemności” nawet w XV w.¹⁰⁰, który jest nimi rozświetlony nieporównywalnie lepiej aniżeli pierwsze lata unii polsko-litewskiej, gdy działał książę Żedywid.

TNT

ANEKS

[Kraków, między sierpniem 1392 r. a październikiem 1393 r. (?)]

Kniaziewie Olgimunt, Iwan Horodecki, Gleb Dymitrowicz i kustosz [krakowski] Jan Butawdowicz ręką za kniazia Żedywida, syna Chodorowego, przed królem [polskim Władysławem Jagiełłą].

Oryg.: *Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, dok. perg. nr 1127 (vol. I/113). Pergamin, 24,7×9,2×24,4×9,3 cm + zakładka 3,5–2,8 cm.*

Na dokumencie widoczne ślady zgięć i nadcięć na cztery paski dla pieczęci (ani paski, ani pieczęcie nie zachowały się). W lewym górnym rogu atramentem

¹⁰⁰ R. PETRAUSKAS, *Lietuvos diduomenė*, s. 23.

№ 3. W *środku czerwonym atramentem* 1127. W *prawym górnym rogu atramentem b lub 6 oraz 113 po napisanym czerwonym atramentem i zmytym* 105. *Noty dorsalne*: 1. *Quinque duces Russie committunt se regi Polo. (wzdłuż górnej krawędzi, po lewej stronie od środka)*; 2. *Certi duces Russie committunt se tuicioni regis Polonie breviter (po prawej stronie od środka, nad linią zgięcia)*; 3. *Registrata (pod poprzednią)*; 4. *Lituanie № 100 (w lewej części, w środku; cyfra poprawiona ciemniejszym atramentem z innej, której nie da się odczytać)*.

Miejsce pod zakładką i jej tylna część są jaśniejsze niż górna część karty z tekstem. Na odwrocie pomiędzy nacięciami są jasne miejsca, które niegdyś znajdowały się pod paskami pergaminowymi dla pieczęci.

Uw.: *Tekst został wydany wg zasad zawartych w: Метадчыныя рэкамендацыі на публікацыі рукапісных актавых кірылічных крыніц у Беларусі (XIII–XVIII стст., перыяд Вялікага княства Літоўскага), аўтар-складальнік Аляксандр І. Груша, Мінск 2003 [Metaducznyja rekamiendacyi na publikacyi rukapisnych aktawych kirylicznych krynic u Bielarusi (XIII–XVIII stst., pieryjad Wialikaha kniastwa Litouskaha), autar-skladalnik Alaksandr I. HRUSZA, Minsk 2003]. Gwiazdkami oznaczone są kropki pomiędzy wyrazami i ich grupami.*

Wyd. 1: *Jan TĘGOWSKI, Książ Iwan Żedewid (przyczynek do genealogii rodu Giedymina), [in:] Studia historyczne z XIII–XV wieku. Wydanie jubileuszowe z okazji 75-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej Profesora doktora Kazimierza Jasińskiego, red. Józef ŚLIWIŃSKI, Olsztyn 1995, s. 133 (wg Oryg. literami łacińskimi).*

Wyd. 2: *Jan TĘGOWSKI, Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów (Biblioteka Genealogiczna, t. 2), Poznań–Wrocław 1999, s. 167 (wg Oryg., literami łacińskimi).*

Wyd. 3: *Андрей В. Кузьмин, Титулованная знать Великого княжества Литовского в „Великой войне” против Тевтонского ордена 1409–1411 гг., [in:] Вялікае княства Літоўскае і яго суседзі ў XIV–XV стст. Саперніцтва, супрацоўніцтва, урокі. Да 600-годдзя Грунвальдскай бітвы, укл. Аляксандр І. Груша, Святлана В. Марозава, Мінск 2011, s. 46–47 (wg Oryg.).*

Wyd. 4: *Jan TĘGOWSKI, W sprawie daty i okoliczności zagadkowego poręczenia za Żedywida, [in:] Ministri historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimuose. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas dr. Edmundo Antano Rimšos 65-mečio sukakčiai, sud. Zigmantas KIAUPA, Jolita SARCEVIČIENĖ, Vilnius 2013, s. 77 (wg Oryg., literami łacińskimi).*

Wyd. 5: *Андрей В. Кузьмин, Князь Иван Жедевид Фёдорович как участник Грунвальдской битвы (15.VII.1410 г.), Вестник Университета Дмитрия Пожарского, № 2 (6): 2017, s. 29 (wg Oryg.).*

Reg.: Wacława SZELIŃSKA, Janina TOMASZEWICZ, *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie, cz. 1: Dokumenty z lat 1148–1506, Kraków 1975, nr 286, s. 123–124.*

Се поручилис(А)* оу великого* корола¹* по Жедивуду*, княз(А) Ходоро|ве с(Ы)ну*, княз(Ь)* Улгимонтъ, княз(Ь)* Иванъ Городецкии*, княз(Ь)* Глебъ Дми|тревич*, княз(Ь) Ань²* Буконтович* кустошь.

FINANSOWANIE I PODZIĘKOWANIA

Artykuł przygotowano w ramach realizacji projektu badawczego finansowanego przez Rosyjską Fundację Badań Podstawowych (Российский фонд фундаментальных исследований, projekt nr 17-29-09015 офи_м). Pragnę podziękować za konsultacje, uwagi i przesłanie niezbędnych materiałów dr. Artūrasowi Dubonisowi (Wilno), prof. Markowi A. Janickiemu (Warszawa), prof. Wadimowi B. Kryśko (Moskwa), prof. Rimvydasowi Petrauskasowi (Wilno) oraz prof. Adamowi Szwedzie (Toruń).

BIBLIOGRAFIA

- Antoniewicz, Marcei. *Protoplaści książąt Radziwiłłów. Dzieje mitu i meandry historiografii*. Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2011.
- Antonov, Anton V. "Poruchnye zapisi 1527–1571 godov." *Russkii diplomatarii* 10 (2004): 8–79.
- Arkhiv Yugo-Zapadnoi Rossii, vol. 1/10. Kiev: Tipografiya Imperatorskogo Universiteta Sv. Vladimira, 1904.
- Baronas, Darius. "Julijona – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo žmona ir jo vaikų motina." *Lietuvos istorijos metraštis* (2019) issue 2: 5–38.
- Baronas, Darius, Artūras Dubonis and Rimvydas Petrauskas. *Lietuvos istorija, vol. 3: XIII a. – 1385 m. Valstybės iškilimas tarp Rytų ir Vakarų*. Vilnius: Baltos lankos, 2012.
- Barviński, Bohdan. *Istorični prychnyky, vol. 1*. Zhovkva: Nakladom avtora, 1908.
- Czamańska, Ilona. *Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV w.* Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 1996.
- Dąbkowski, Przemysław. *Rękopis w prawie polskim średniowiecznym*. Lwów: Towarzystwo dla Popierania Nauki Polskiej, 1904.
- Daniłowicz, Ignacy and Jan Sidorowicz, eds. *Skarbiec diplomatów papieżkich, cesarskich, królewskich, książęcych, uchwał narodowych, postanowień różnych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Litwy, Rusi litewskiej i ościennych im krajów, vol. 1*. Wilno: A.H. Kirkor, 1860.

¹ Tak w Oryg., należy czytać корола.

² Litera н poprawiona.

- Dembiński, Paweł. *Poznańska kapituła katedralna schyłku wieków średnich. Studium prozopograficzne 1428–1500*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 2012.
- Dewey, Horace W. "Political Poruka in Muscovite Rus." *The Russian Review* 46/2 (1987): 117–133.
- Ekdahl, Sven. *Ieškant 1410 m. Žalgirio mūšio lauko. Nauji 2014–2019 m. tyrimai su metalo ieškikliais*. Translated by Vydas Dolinskas and Živilė Mikailienė. Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2019.
- Gąsiorowski, Antoni. *Itinerarium króla Władysława Jagiełły 1386–1434*. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2015.
- Grusha, Aleksandr I. *Dokumental'naya pis'mennost' Velikogo knyazhestva Litovskogo (konets XIV – pervaya tret' XVI v.)*. Minsk: Belaruskaya navuka, 2015.
- Gudmantas, Kęstutis. "Bychovco kronikos pasakojimas apie Žalgirio mūšį. Šaltiniai ir kontekstas." *Senoji Lietuvos literatūra* 31 (2011): 65–92.
- Gudmantas, Kęstutis. "Hipotetinė 'Aleksandro istorija' ir kai kurie Bychovco kronikos genezės klausimai." In *Lietuvos didysis kunigaikštis Aleksandras ir jo epocha*, edited by Rimvydas Petrauskas, 199–208. Vilnius: Vilniaus pilių valstybinio kultūrinio rezervato direkcija, 2007.
- Hajdukiewicz, Leszek. "Maciej z Miechowa zwany Miechowitą." In *Polski słownik biograficzny*, vol. 19, 28–33. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1974.
- Halecki, Oskar. "Z Jana Zamoyskiego inwentarza archiwum koronnego. Materyały do dziejów Rusi i Litwy w XV wieku." *Archiwum Komisji Historycznej* 12/1 (1919): 168–218.
- Hirsch, Theodor, ed. "Die Chronik Wigands von Marburg. Originalfragmente, lateinische Übersetzung und sonstige Überreste." In *Scriptores rerum Prussicarum*, vol. 2, edited by Theodor Hirsch, Max Töppen and Ernst Strehlke, 429–806. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1863.
- Hrushevskiy, Mykhailo S. *Istoriia Ukrainy-Rusy*, vol. 4: XIV–XVI viki – vidnosyny politychni. Kyiv: Naukova dumka, 1993.
- Hruša, Aliaksandr I. *Mietadyčnyja rekamiendacyi pa publikacyi rukapisnych aktavych kiryličnych krynic u Bielarusi (XIII–XVIII stst., pieryjad Vialikaha kniastva Litoŭskaha)*. Minsk: Bielaruski navukova-dasliedčy instytut dakumentaznaustva i archiunaj spravy, 2003.
- Jasas, Rimantas. "Bychovco kronika ir jos kilmė." In *Lietuvos metraštis. Bychovco kronika*, edited by Rimantas Jasas, 8–38. Vilnius: Vaga, 1971.
- Jasas, Rymantas. "Chronika Bychaŭca i jaje pachodžannie (pieraklad i pradmovy Hanny Michałčuk)." *Bielaruski histaryčny ahliad* 24/1–2 (2017): 183–220.
- Jasiński, Kazimierz. "Henryk Siemowitowic i jego żona Ryngałła. Studium historyczno-genealogiczne." In *Słowianie w dziejach Europy. Studia historyczne ku uczczeniu 75 rocznicy urodzin i 50-lecia pracy naukowej profesora Henryka Łowmiańskiego*, edited by Jerzy Ochmański, 159–165. Poznań: Wydawnictwo UAM, 1974.
- Józwiak, Sławomir, Krzysztof Kwiatkowski, Adam Szweda and Sobiesław Szybkowski. *Wojna Polski i Litwy z zakonem krzyżackim w latach 1409–1411*. Malbork: Muzeum Zamkowe w Malborku, 2010.

- Kananovič, Uładzimir. "Vialikaja Pruskaja vajna 1409–1411 hh. u historyčnaj pamia-ci rycarskaha sasłoŭja Litvy i Rusi ũ epochu Reniesansu." In *Vialikaje kniaŭstva Litoŭskaje i jaho susiedzi ũ XIV–XV stst. Sapiernictva, supracoŭnictva, uroki. Da 600-hodździa Hrunvaldskaj bitvy*, edited by Alaksandr Hruša and Sviatlana Marozava, 140–150. Minsk: Bielaruskaja navuka, 2011.
- Kelembet, Stanislav. "Fedir Olherdovych, kniaź kobrynŭski, ratenŭski ta zhydachevŭski." *Ukraina Lituanica* 4 (2017): 146–170.
- Kelembet, Stanislav. "Fedir-Fedot (Fediushko) Liubartovych, kniaź lučyki i volodymyrŭski, derzhavtsia siverski." *Siverianski litopys* 6 (2018): 13–36.
- Khoroshkevich, Anna L., Polekhov, Sergey V., Voronin, Vasilij A., Grusha, Aleksandr I., Zhlutko, Aleksandr A., Skvayrs, Ekaterina R. and Andrey A. Tyulpin, eds. *Polotskie gramoty XIII – nachala XVI veka*, vol. 2. Moskva: Izdatel'stvo Universiteta Dmitriya Pozharskogo, 2015.
- Kobal, Yosyp. "Fedir Koriatovych u svitli novykh dzherel." *Carpatica – Karpatyka* 32 (2005): 75–115.
- Korba, Monika. "Goście z rodów książęcych i królewskich na dworze Władysława Jagiełły w latach 1385–1420." In *Curia Jagiellonica. Studia z dziejów dworu i kultury dworskiej w XV–XVI wieku*, edited by Agnieszka Januszek-Sieradzka, 9–44. Lublin, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2009.
- Krypiakievych, Ivan. "Serednevichni monastyri v Halyčyni." *Zapysky chyna sv. Vasyliia Velykoho* 2 (1926): 70–107.
- Kuczynski, Stefan M. "Informacje tzw. latopisu Bychowca o 'wielkiej wojnie' lat 1409–1411 (uwagi krytyczne)." *Rocznik Łódzki* 4 (1961): 65–84.
- Kuczynski, Stefan M. "Koriatowicz Żedywid (Żedewid) (zm. 1410)." In *Polski słownik biograficzny*, vol. 14, 73. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1968–1969.
- Kuczynski, Stefan M. *Studia z dziejów Europy Wschodniej X–XVII w.* Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965.
- Kurtyka, Janusz. "Repertorium podolskie. Dokumenty do 1430 r." In Janusz Kurtyka. *Podole w czasach jagiellońskich. Studia i materiały*, edited by Maciej Wilamowski, introduced by Paweł Kurtyka, 297–447. Kraków: Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego „Societas Vistulana”, 2011.
- Kutrzeba, Stanisław and Władysław Semkowicz, eds. *Akta unji Polski z Litwą 1385–1791*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1932.
- Kuz'min, Andrei V. "Knyaz' Ivan Zhedevid Fyodorovich kak uchastnik Gryunval'dskoi bitvy (15.VII.1410 g.)." *Vestnik Universiteta Dmitriya Pozharskogo* 2 (2017): 13–47.
- Kuz'min, Andrei V. "Titulovannaya znat' Velikogo knyazhestva Litovskogo v 'Velikoi voine' protiv Tevtonskogo ordena 1409–1411 gg." In *Vialikaje kniaŭstva Litoŭskaje i jaho susiedzi ũ XIV–XV stst. Sapiernictva, supracoŭnictva, uroki. Da 600-hodździa Hrunvaldskaj bitvy*, edited by Alaksandr Hruša and Sviatlana Marozava, 26–75. Minsk: Bielaruskaja navuka, 2011.
- Kwiatkowski, Krzysztof. *Memoria continenter historiam denotat. Bitwa pod Grunwaldem/Tannenbergiem/Żalgirisem 1410 w najnowszych badaniach*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 2015.

- Lazutka, Stanislovas and Edvardas Gudavichyus. *Privilegiya evreyam Vitautasa Velikogo 1388 goda*. Moskva, Ierusalim: Evreiskii Universitet v Moskve, 1993.
- Lewicki, Anatol, ed. *Codex epistolaris saeculi XV*, vol. 2. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1891.
- Lewicki, Anatol, ed. *Codex epistolaris saeculi XV*, vol. 3. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1894.
- Lewicki, Anatol, ed. *Index actorum saeculi XV ad res publicas Poloniae spectantium*. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1888.
- Litskevich, Oleg V. "Dokumenty po istorii Menskoi zemli za 1386–1393 gg." In *Minsk i minčanie. Dziesiać stahodździaŭ historyi (da 510-hodździa atrymaŭnia Mien-skam mahdeburskaha prava)*. Materyjały Mižnarodnaj navukova-praktyčnaj kanferencyi, 4–5 vierašnia 2009 h., edited by Alaksandr Hruša, Alaksandr Kavalienia, Rahnedo Aliachnovič, Aliaksandr Dounar and Anastasija Skiep'jan, 8–15. Minsk: Bielaruskaja navuka, 2010.
- Litskevich, Oleg V. "Poruchitel'stvo litovsko-russkoi znati za nobilya Bratoshu Koilutovicha (1387–1394 gg)." *Bielaruskaja daŭnina* 1 (2014): 29–58.
- Mykhailovskiy, Vitalii. "Na marhinesi dokumenta podil'skoho kniazia Fedora Koriatovycha vid 1392 r." *Ruthenica* 13 (2016): 188–197.
- Mikulski, Juryj M., ed. "Miscellanea z archiŭnych i biblijatečnych schoviščaŭ (XIV–XVII st.)" *Bielaruskaja daŭnina* 1 (2014): 123–184.
- Nasonov, Arsenii N., ed. *Novgorodskaya pervaya letopis' starshogo i mladshogo izvodov*. Moskva, Leningrad: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1950.
- Nikodem, Jarosław. "Bunt Świdrygiełły w Witebsku." *Białoruskie Zeszyty Historyczne* 32 (2009): 5–20.
- Nikodem, Jarosław. "Charakter rządów Skirgiełły i Witolda na Litwie w latach 1392–1394." *Litvano-Slavica Posnaniensia. Studia Historica* 11 (2005): 153–163.
- Nikodem, Jarosław. "Kaributo maištas." *Lietuvos istorijos metraštis* (2007) issue 1: 5–20.
- Nikodem, Jarosław. "Rola Skirgiełły na Litwie do 1394 roku." *Scripta Minora* 2 (1998): 83–129.
- Nikodem, Jarosław. *Jadwiga król Polski*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2009.
- Nikodem, Jarosław. *Witold. Wielki Książę Litewski (1354 lub 1355 – 27 października 1430)*. Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2013.
- Ochmański, Jerzy, ed. *Vitoldiana. Codex privilegiorum Vitoldi, magni ducis Lithuaniae 1386–1430*. Warszawa, Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986.
- Peshchak, Mariia M., ed. *Hramoty XIV st.* Kyïv: Naukova dumka, 1974.
- Petrauskas, Rimvydas. "Atrandant protėvius. Genealoginio mąstymo prielaidos ir užuomazgos Lietuvoje." In Rimvydas Petrauskas. *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Politika ir visuomenė vėlyvaisiais Viduramžiais*, 49–77. Vilnius: Lietuvių katalikų mokslo akademija, Naujasis Židinys – Aidai, 2017.
- Petrauskas, Rimvydas. "Noble Names: Changes in Lithuanian Aristocratic Name-Giving during the Late Fourteenth and Fifteenth Centuries." In *Social and Cultural Relations in the Grand Duchy of Lithuania: Microhistories*, edited by Richard Butterwick and Wioletta Pawlikowska, 91–104. New York, London: Routledge, 2019.

- Petrauskas, Rimvydas. *Lietuvos diduomenė XIV a. pabaigoje – XV a. Sudėtis – struktūra – valdžia*. Vilnius: Aidai, 2003.
- Piekosiński, Franciszek and Józef Szujski, eds. *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa od r. 1300 do 1400*. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1878.
- Piekosiński, Franciszek, ed. *Rachunki dworu króla Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1896.
- Polechow, Sergiej W. and Michaił N. Butyrski. "Pieczęć kniazia Iwana Olgimuntowicza Holszańskiego." In *Inter Regnum et Ducatum. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Tęgowskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, edited by Piotr Guzowski, Marzena Liedke and Krzysztof Boroda, 441–461. Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2018.
- Polechow, Sergiej. "Itinerarium wielkiego księcia litewskiego Witolda: 4/5 sierpnia 1392 – 27 października 1430." *Rocznik Lituanistyczny* 5 (2019): 9–120.
- Polekhov, Sergei V. "Zagadka gramoty Vitovta (Vitoldiana, № 11): XIV ili XIX vek?" *Slověne* 7/2 (2018): 451–476.
- Polnoe sobranie russkikh letopisei*, vol. 17: *Zapadnorusskie letopisi*. Sankt-Peterburg: Tipografiya M. A. Aleksandrova, 1907.
- Polnoe sobranie russkikh letopisei*, vol. 35: *Letopisi belorussko-litovskie*. Moskva: Nauka, 1980.
- Ponomareva, Irina G. "O proiskhozhdenii moskovskikh 'ukreplennykh' gramot." *Arkheograficheskii ezhegodnik* (2012): 64–75.
- Priselkov, Mikhail D. and Maksimilian R. Fasmer. "Otryvki V.N. Beneshevicha po istorii russkoi tserkvi XIV v." *Izvestiya otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti Akademii nauk* 21/1 (1916): 48–70.
- Prochaska, Antoni, ed. *Codex epistolaris Vitoldi, magni ducis Lithuaniae. 1376–1430*. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1882.
- Prochaska, Antoni. "Rokosz Hryčka Konstantynowicza 1387–1390." *Kwartalnik Historyczny* 22/2–3 (1908): 392–396.
- Przybyszewski, Bolesław. "Kapituła krakowska za kanonikatu Jana Długosza (1436–1480)." In *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, edited by Stanisław Gawęda, 25–84. Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980.
- Puzyna, Józef. "Korjat i Korjatowicze." *Ateneum Wileńskie* 7/3–4 (1930): 425–454.
- Radziwiński, Zygmunt L., Piotr Skobielski and Bronisław Gorczak, eds. *Archiwum ksiąg Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, vol. 1: 1366–1506. Lwów: Nakładem właściciela, 1887.
- Rozov, Volodymyr. *Ukraińskii hramoty*, vol. 1: *XIV i persha polovina XV v.* Kyiv: Z drukarni Ukraïnskoï Akademii Nauk, 1928.
- Sokołowski, August and Józef Szujski, eds. *Codex epistolaris saeculi XV*, vol. 1. Cracoviae: Sumptibus Academiae Literarum Cracoviensis, 1876.
- Sperka, Jerzy. "Nieznane fakty dotyczące napadu na klasztor Paulinów w Częstochowie w 1430 roku." *Średniowiecze Polskie i Powszechnie* 1 (2009): 152–176.

- Sperka, Jerzy. *Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, Pan Rusi, Palatyn Węgier i Namieśnik Polski (1326/1330 – 8 lub 18 maja 1401)*. Kraków: Wydawnictwo Avalon, 2016.
- Stefanovich, Petr S. “Knyaz’ i boyare. Klyatva vernosti i pravo oteżda.” In Anton A. Gorskii, Vladimir A. Kuchkin, Pavel V. Lukin and Petr S. Stefanovich. *Drevnyaya Rus’. Ocherki politicheskogo i sotsial’nogo stroya*, 148–269. Moskva: Indrik, 2008.
- Strehlke, Ernst, ed. “Johanns von Posilge, Officials von Pomesanien Chronik des Landes Preussen (von 1360 an, fortgesetzt bis 1419).” In *Scriptores rerum Prussicarum*, vol. 3, edited by Theodor Hirsch, Max Töppen and Ernst Strehlke, 79–388. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1866.
- Sułkowska-Kurasiowa, Irena. *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370–1444)*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977.
- Szelińska, Wacława and Janina Tomaszewicz. *Katalog dokumentów pergaminowych Biblioteki Czartoryskich w Krakowie*, vol. 1: *Dokumenty z lat 1148–1506*. Kraków: Muzeum Narodowe w Krakowie, 1975.
- Tęgowski, Jan. “Kniaź Iwan Żedewid (przyczynek do genealogii rodu Giedymina).” In *Studia historyczne z XIII–XV wieku. Wydanie jubileuszowe z okazji 75-lecia urodzin i 45-lecia pracy naukowej Profesora doktora Kazimierza Jasińskiego*, edited by Józef Śliwiński, 131–136. Olsztyn: Wyższa Szkoła Pedagogiczna, 1995.
- Tęgowski, Jan. *Pierwsze pokolenia Giedyminowiczów*. Poznań, Wrocław: Wydawnictwo Historyczne, 1999.
- Tęgowski, Jan. *Rodowód kniaziów Świrskich do końca XVI wieku*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011.
- Tęgowski, Jan. “Sprawa przyłączenia Podola do Korony Polskiej w końcu XIV wieku.” *Teki Krakowskie* 5 (1997): 155–176.
- Tęgowski, Jan. “Udział przedstawicieli dynastii Giedyminowiczów w ‘wielkiej wojnie’ z zakonem krzyżackim.” In *Jogailos ir Vytauto laikai. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas Žalgirio mūšio 600-osioms metinėms*, edited by Zigmantas Kiaupa, 35–57. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2011.
- Tęgowski, Jan. “W sprawie daty i okoliczności zagadkowego poręczenia za Żedywida.” In *Ministri historiae. Pagalbiniai istorijos mokslai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrimuose. Mokslinių straipsnių rinkinys, skirtas dr. Edmundo Antano Rimšos 65-mečio sukakčiai*, edited by Zigmantas Kiaupa and Jolita Sarcevičienė, 77–92. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2013.
- Tęgowski, Jan. “Zagadnienie władzy w Wielkim Księstwie Litewskim w okresie między unią krewską a zgonem Skirgiełły (1385–1394).” *Zapiski Historyczne* 66/4 (2001): 7–18.
- Teslenko, Ihor. “Fundushi ostrožkoi Mykiłskoi tserkvy XIV–XVII st.” *Ostrożka davny-na* 2 (2013): 147–174.
- Töppen, Max, ed. “Die ältere Hochmeisterchronik.” In *Scriptores rerum Prussicarum*, vol. 3, edited by Theodor Hirsch, Max Töppen and Ernst Strehlke, 519–730. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1866.
- Vanagas, Aleksandras, ed. *Lietuvių pavardžių žodynas*, vol. 2: *L–Ž*. Vilnius: Mokslas, 1989.

- Vanagas, Aleksandras. *Lietuvos miestų vardai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- Varonin, Vasil A. "Staronka bijahrafii kniazia Andreja Połackaha." *Historyčny almanach* 15 (2009): 2–6.
- Voitovyč, Leontii. "Rodyna kniaziv Ostrožkykh." *Zapysky naukovocho tovarystva im. Shevchenka* 230 (1996): 355–367.
- Wasilewski, Tadeusz. "Wnuczka Korybuta Olgierdowicza Zofia Zygmuntówna (Żedewidówna), księżna Zubrewicka i potomkowie Fedka Korybutowicza Nieświskiego Wiśniowieccy i Zbarascy." *Rocznik Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Nowa Seria* 5 (2001): 175–182.
- Wolff, Józef. *Kniaziovie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*. Warszawa: Księgarnia Gebethnera i Wolffa, 1895.
- Wolff, Józef. *Ród Gedimina. Dodatki i poprawki do dzieł Hr. K. Stadnickiego: 'Synowie Gedymina', 'Olgierd i Kiejstut' i 'Bracia Władysława Jagiełły'*. Kraków: Nakładem autora, 1886.
- Zel'verovich, Lyudvig M., ed. *Litovskaya metrika, gosudarstvennyi otdel Velikogo knyazhestva Litovskogo, pri Pravitel'stvuyushchem Senate*, vol. 1. Sankt-Peterburg: Izdanie sostavitelya, 1883.
- Zinkevičius, Zigm. *Lietuvių antroponimika. Vilniaus lietuvių asmenvardžiai XVII a. pradžioje*. Vilnius: Mokslas, 1977.

